

Balkan Savaşları'nda İspanya'nın İnsani Yardım Faaliyetleri (1912-1913)

Spanish Humanitarian Aid Activities during the Balkan Wars (1912–1913)

Ayşe TOMAR

(Sorumlu Yazar-Corresponding Author)

Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler
Meslek Yüksekokulu, İstanbul, Türkiye.

Marmara University, Vocational School of
Social Sciences İstanbul, Türkiye.
tomarayse@gmail.com

Geliş Tarihi/Received 29.04.2026
Revizyon Tarihi/Revision 17.05.2026
Kabul Tarihi/Accepted 01.06.2026
Yayın Tarihi/Publication Date 30.06.2026

Atıf:

Tomar, Ayşe. "Balkan Savaşları'nda İspanyol İnsani Yardım Faaliyetleri (1912-1913)". *Tarih ve Tarihçi*, 5, sy. 1 (Haziran 2026): 10-27.

Cite this article:

Tomar, Ayşe. "Spanish Humanitarian Aid Activities in the Balkan Wars (1912-1913)". *History and Historian*, 5, issue.1 (June 2026). 10-27.

Öz

Bu makale, Avrupa'nın en batısında yer alan İspanya'nın, 1912-1913 yıllarında Osmanlı İmparatorluğu'nun Balkanlar'dan çekiliş sürecine nasıl baktığını incelemektedir. İspanya, coğrafi olarak kıtanın öbür ucunda olsa da Osmanlı'nın yaşadığı bu toprak kayıplarını yakından takip etmiştir. Bunun temel sebebi, İspanya'nın 1898 yılında Amerika Birleşik Devletleri karşısında aldığı ağır yenilgi ve sömürge kayıpları olan "98 Felaketi"dir (El Desastre del 98). İspanya, kendi imparatorluk mirasını kaybederken yaşadığı sarsıntıyı, Osmanlı'nın Balkanlar'daki vedasıyla benzer bir tarihsel süreci tekrar yaşamıştır.

Çalışmanın temel iddiası, İspanya'nın bu süreçte yalnızca pasif bir gözlemci olmadığı, aksine *Reina Regente* kruvazörünün İstanbul'a gönderilmesiyle somut bir diplomatik, askerî ve insani aktör olarak sahada yer aldığıdır. Metodolojik olarak bu makale, dönemin İspanyol basın arşivlerini ve İspanyolca literatürü merkeze alarak tarih yazımına özgün bir katkı sunmayı amaçlamaktadır. Şimdiye kadar büyük ölçüde İngiliz, Fransız veya Rus belgeleri üzerinden okunan Balkan Savaşları sürecine, İspanyol birincil kaynaklarının sunduğu bakış açısı hem savaşın insani boyutuna dair yeni veriler sunmakta hem de *Reina Regente* örneği üzerinden literatürdeki bilgi boşluğunu doldurmayı hedeflemektedir.

Anahtar Kelimeler: Osmanlı İmparatorluğu, Balkan Savaşları, İspanyol Basını, Reina Regente, 1898 Felaketi.

Abstract

This article examines how Spain, situated in the far west of Europe, viewed the Ottoman Empire's withdrawal from the Balkans between 1912 and 1913. Although geographically situated at the other end of the continent, Spain closely followed the territorial losses suffered by the Ottomans. The primary reason for this was the 'Disaster of '98' (El Desastre del 98), the severe defeat and loss of colonies suffered by Spain at the hands of the United States in 1898. As Spain relived the upheaval it had experienced whilst losing its own imperial legacy, it found itself re-enacting a similar historical process with the Ottoman Empire's departure from the Balkans.

The central argument of this study is that Spain was not merely a passive observer during this process; on the contrary, by dispatching the cruiser *Reina Regente* to Istanbul, it acted as a concrete diplomatic, military and humanitarian actor on the ground. Methodologically, this article aims to make an original contribution to historical writing by focusing on the Spanish press archives and Spanish-language literature of the period. The perspective offered by Spanish primary sources on the Balkan Wars - a period hitherto largely examined through British, French or Russian documents - not only provides new data on the humanitarian dimension of the war but also seeks to fill a gap in the literature through the example of the *Reina Regente*.

Keywords: Ottoman Empire, Balkan Wars, Spanish Press, Reina Regente, Disaster of 1898.

Giriş

Coğrafi literatürde sınırları ve anlamı “Balkanlar” ile “Balkanik” kavramları kadar tartışmaya açık, tanımlanması güç çok az terim mevcuttur. Dar anlamda Balkanlar, Bulgaristan’ı boydan boya kat ederek Karadeniz kıyısındaki Burgas ile Varna şehirlerine kadar uzanan ve “Stara Planina” (Eski Dağ) olarak da bilinen bir dağ silsilesinin adıdır. Bu sarp bölge adını, Sava ve Tuna nehirlerinin güneyinde uzanan; Adriyatik, İyon, Ege ve Karadeniz ile çevrili olan tüm Balkan Yarımadası’na vermiştir. Genel olarak burası; Balkanlar, Rodoplar, Pindos veya Dinar Alpleri gibi büyük dağ sistemlerinin geçtiği Avrupa’nın en engebeli bölgelerinden biridir. Çok sayıda nehrin oluşturduğu vadiler, bu bölgedeki yarımada’nın en kalabalık ve müreffeh merkezlerine ev sahipliği yaparken aynı zamanda bölgenin doğal ulaşım ağlarını da belirlemektedir.¹

Sözü edilen bu sarp ve karmaşık coğrafi yapı, beraberinde 19. yüzyılın ortalarına kadar uzanan çok katmanlı bir etnik, dilsel ve kültürel çeşitliliği de getirmiştir. Doğal ulaşım ağlarının şekillendirdiği bu heterojen yapının temelinde üç kritik tarihsel dönemeç yatmaktadır. İlk olarak, MS 395 yılında İmparator I. Theodosius’un Roma İmparatorluğu’nu ikiye bölmesiyle oluşan Sirmium-Kotor hattı, bölgeyi siyasi bir kırılma noktasına taşımıştır. Bu siyasi bölünme, 1054 yılında Katolik ve Ortodoks kiliselerinin kesin olarak ayrılmasıyla derin bir dini ve mezhepsel boyuta evrilmiştir. Nihayetinde 1453’te Bizans’ın yıkılıp Osmanlı hâkimiyetinin Viyana kapılarına kadar uzanması, bölgeyi dört buçuk asır boyunca tek bir bayrak altında toplasa da mevcut farklılıkları ortadan kaldırmaya yetmemiştir. Coğrafyanın sunduğu bu parçalı yapı ve tarihsel miras, 20. yüzyılın başında Romanya, Sırbistan ve Yunanistan gibi bağımsız ulus devletlerin doğuşuyla sonuçlanan yeni bir siyasi düzenin kapısını aralamıştır.²

Balkan İttifakı’nın oluşumu ise Rusya Dışişleri Bakanlığı’nın Balkan bölgesindeki çabalarıyla desteklenen askeri-politik bir cepheydi ve amacı diğer güçlere, özellikle önemli bir bölgesel güce sahip olan Avusturya-Macaristan’a Balkanlar’da hâlâ üstünlüğe sahip olduğunu göstermektir. Aslında ittifak fikri, Osmanlı Devleti boyunduruğundan kurtulmak amacıyla ilk ikili anlaşmaların ortaya çıktığı Kırım Savaşı’nın sonuçlanmasına kadar uzanmaktadır. Ancak, Balkan İttifakı’nın gerçek öncülüğü 1860’larda Sırp Prensi Michael Obrenovitch tarafından yapılmıştır.³

Prens Michael’in iktidara gelişi, Yugoslav halkının gözlerini kamaştıran Almanya ve İtalya’daki milliyetçi akımının en parlak dönemine denk geldi. Almanya ve İtalya’daki Milliyetçi akım, Yugoslav halkını etkisi altına alıp benzer bir hareketin Yugoslavya’da da hem Osmanlı hem de Avusturya-Macaristan İmparatorluklarından ayrı, bağımsız devlet olmayı arzulatmıştı. Böylece Sırp Prens Michael, bütün Balkan prensliklerini kendisine katılmaya davet etmek için yola çıktı. İç ve dış koşulları uygun olan Sırp Prens, 1865’te Romanya, 1866’da Karadağ, 1867’de Yunanistan ve Bulgar Cemiyeti ile ittifak yaptı. Böylece Mart 1868’de Osmanlı İmparatorluğu’nun hegemonyasına karşı bir Balkan İttifakı kuruldu.⁴ Prens Michael’in attığı bu diplomatik temeller, bölgedeki milliyetçilik ateşini körükleyerek Balkan devletlerinin sırayla tam bağımsızlığa giden yolunu açmıştır.

Balkan devletleri arasında bağımsızlığını elde eden ilk ülke 1830’lu yılların başlarında Yunanistan olup; onu 1877-78 Osmanlı-Rus Savaşı sonucunda bağımsızlıklarını kazanan Sırbistan, Karadağ ve Romanya izlemiştir. 1878 Berlin Kongresi ile özerklik kazanan Bulgaristan 1908 yılında Türkler ile olan zayıf bağlarını tamamen kopararak tam bağımsızlığını ilan etmiştir. Bölgedeki bağımsızlık zincirinin son halkasını ise Balkan Savaşları’nın yarattığı kargaşada 1912 yılında Osmanlı Devleti’nden ayrılan Arnavutluk oluşturacaktır.⁵ 1878’de imzalanan Ayastefanos Antlaşması, Osmanlı Devleti’nin mağlubiyetiyle 93 Harbi’ni sona erdirmiştir. Ardından Balkanlar’daki güç dengesini yeniden düzenlemek amacıyla toplanan Berlin

¹ Julio Gil Pecharrmán, “Los Balcanes Contemporáneos (1)”, *Cuadernos Historia* 16, núm.236 (1985): 4.

² José Girón Garrote, “Los Balcanes: del Congreso de Berlín al nacimiento de Yugoslavia (1878-1918)”, *Investigaciones históricas: Época moderna y contemporánea*, núm.22 (2002): 237.

³ Berenice Navarro Gonzáles, “Las guerras balcánicas de 1912 y 1913: Solidificación de Identidades Bajo el sistema de Poder Decimonónico”, (Tesis Licenciatura en Relaciones Internacionales, Benemérita Universidad Autónoma de Puebla, 2015), 119-20.

⁴ Ayşe Tomar, “İspanyol Kaynaklarına Göre Birinci Dünya Savaşı ve Osmanlı Devleti”, (Yüksek Lisans Tezi, Yeditepe Üniversitesi, 2024), 12.

⁵ Ricardo Pieltain De La Peña, *La Guerra Turco-Balcánica De 1912-1913* (Madrid: Imprenta del Cuerpo de Artillería, 1914), 144.

(Ricardo Pieltain de la Peña, İspanyol ordusunda görev yapmış bir topçu yarbayıdır. 1912-1913 Balkan Savaşları sırasında İspanya Krallığı tarafından bölgeye gönderilen resmi askerî gözlemcidir. O dönemde büyük devletler, yeni askerî teknolojileri ve taktikleri yerinde incelemek için çatışma bölgelerine üst düzey subaylarını gönderirdi. Balkan Savaşları’nda aktif olarak bir ordunun neferi olarak savaşmamış, ancak ateş hattında ve karargâhlarda bulunarak operasyonları anbean takip etmiştir. Özellikle topçu sınıfından olduğu için, modern topçuluğun Balkan dağlarındaki etkisini raporlamıştır.)

Kongresi'nde, Osmanlı Devleti'ne bağlı özerk Bulgaristan Prenslığı'nın kurulmasına karar verilmiştir. Ancak söz konusu düzenlemeler, Balkan halkları açısından meseleleri bütünüyle çözüme kavuşturmamıştır.

19. yüzyılın son çeyreğinde Rusya önceliğini Asya topraklarına vermiş ve yapımı devam eden Trans-Sibirya Demiryolu ile imparatorluk sınırlarını birbirine bağlamaya odaklanmıştır.⁶ Rus-Japon Savaşı sonrasında Rusya, Mançurya'dan ordularını naklederken Trans-Sibirya Demiryolu'nun tek hatlı olmasından dolayı oldukça zorluk yaşamıştır. Ayrıca lojistik hatlar sadece teknik değil, siyasî bir engelle de karşılaşmıştır. Özellikle Çita gibi stratejik noktalarda askerler, demiryolu işçilerinin örgütlediği silahlı direnişi kırmak için bizzat savaşmak zorunda kalmıştır. Demiryolu hattındaki bu ciddi aksaklıklar ve ordunun iç güvenliğe odaklanma zorunluluğu, Rusya'nın Balkanlar'daki jeopolitik rekabette geçici bir geri çekilme sürecine neden olmuştur.⁷

Bölgedeki bu sessizlik iki devletin hamleleriyle bozulmuştur: Avusturya-Macaristan'ın Bosna'yı tamamen ilhak ederek topraklarına katmayı ve İtalya'nın büyük bir güç olma hedefiyle Adriyatik'in karşı kıyısında olan Arnavutluk üzerinden Balkanlar'da söz sahibi olmayı istemesidir. Büyük devletler uzak sömürgelerle ilgilenirken Avusturya ve İtalya, Balkanlar'da kendi nüfuz alanlarını kurmaya yönelmiştir.

İtalya, Avrupa siyasetinde belirleyici konumda bulunmayan bir devlet olmasına rağmen, yayılmacı politikaları dolayısıyla Batılı devletlerin dikkatini çekmiştir. Agadir Krizi'nin yaşandığı günlerde İtalya bu süreçten faydalanmak üzere harekete geçmiştir.⁸ İtalya; Avusturya'nın Bosna'da, Fransa'nın ise Fas'taki başarılarından pay almak isteyerek tazminat talep etti ve Eylül 1911'de Osmanlı'ya savaş ilan etti. Trablusgarp'a asker çıkaran İtalya; Rodos ve On İki Ada'nın bazılarını işgal etti, donanması Marmara'ya kadar ulaştı. Balkan Savaşları'nın da başlaması üzerine⁹ zor durumda kalan Osmanlı hükümeti barış istedi ve Ekim 1912'de imzalanan Uşi Antlaşması ile Sporat Adaları'nı¹⁰ İtalya'ya bıraktı; Trablusgarp ve Bingazi'ye özerklik verdi (bu bölgeler bir ay sonra uluslararası bir itiraz olmaksızın İtalya tarafından ilhak edildi). Balkan devletlerinin harekete geçmesi için geriye tek bir şey kalmıştı: Rusya'nın 1909 Bosna Krizi'nde kaybettiği prestijini geri kazanmak amacıyla Makedon Slavlarını destekleme kararı almasıdır.¹¹

Balkan devletlerinin her biri, kendilerine özgü stratejik amaçlar doğrultusunda politika izlemiştir. Sırlar, Bosna-Hersek ve Karadağ'ı ele geçirerek Adriyatik'e açılmayı ve "Büyük Sırbistan" düşüncesini hayata geçirmeyi amaçlamışlardır. Yunanlılar, Megali İdea'yı gerçekleştirmeyi, yani Bizans İmparatorluğu'nu yeniden canlandırmayı tasarlıyordu. Bulgarlar ise 1878 Ayastefanos Antlaşması ile oluşturulan, Makedonya'nın büyük bir bölümünü kapsayan ve Ege Denizi'ne kadar genişleyen "Büyük Bulgaristan"ın yeniden tesis edilmesini hedeflemişlerdir. Karadağlılar, özellikle Arnavutluk toprakları başta olmak üzere çevre bölgelerden toprak elde ederek genişlemeyi amaçlamışlardır. Romenler ise Erdel'i, Rusya'dan Besarabya'yı ve Bulgaristan'dan Dobruca ile bazı bölgeleri elde ederek "Dakya Krallığı" idealini gerçekleştirmeyi hedeflemişlerdir.¹²

Sonuç olarak Berlin Kongresi ne bölgedeki derin anlaşmazlıkları sonlandırabilmiş ne de tarafların beklentilerini tatmin edebilmiştir. 1878 yılında İstanbul'daki İspanyol elçisi Augusto Conte'nin, Berlin Antlaşması'nın şartları artık bilinirken Balkan halklarının Büyük Güçler tarafından alınan kararlara karşı gösterdiği hoşnutsuzluğu şöyle aktarır:

*"Rumenler hoşnutsuz; zira Dobruca'yı kazanmış olmalarını ve bağımsızlığın paha biçilemez değerini bir kenara bırakıp, sadece Besarabya'yı kaybetmiş olmalarına odaklanıyorlar."*¹³

⁶ Alberto Basciani, "Los Balcanes: El Avispero Revisitado, Desde La Crisis Oriental De 1908 A La Primera Guerra Mundial", *Historia y Política*, núm.32 (Julio-Diciembre 2014): 108.

⁷ Lorena Paz Paredes, *La Otra Revolución Rusa Populismo y Marxismo en Las Revueltas Campesinas de Los Siglos XIX y XX*, ed. Alicia Rodríguez, Óscar de Pablo ve Armando Bartra (Ciudad de México: Brigada para Leer en Libertad, 2017), 52.

⁸ Oral Sander, *Siyasi Tarih (İlkçağlardan 1918'e)* (Ankara: İmge Kitabevi, 1989), 324.

⁹ Halil Özcan, "Telgrafçı İhsan (Pere) Bey'in Gözünden Trablusgarp ve Balkan Savaşları Sırasında Çanakkale Boğazı'nın Ablukası ve Boscaada'nın İşgali", *Cumhuriyet Tarihi Araştırmaları Dergisi* 18, sy.35 (Bahar 2022): 120.

¹⁰ Ege Denizi'nin kuzeybatı kıyılarında konumlanmış ada grubudur.

¹¹ Girón Garrote, "Los Balcanes: del Congreso de Berlín al nacimiento de Yugoslavia (1878-1918)", 249.

¹² Orhan Koloğlu, *Tarihte Balkanlar, Balkanlar* (İstanbul: 1993), 83-4.

¹³ *Archivo del Ministerio de Asuntos Exteriores (A.M.A.E.) (Dışişleri Bakanlığı Arşivi)*, Correspondencia Turquía, Legajo(Dosya): H.2697, Constantinopla, Fecha: 10 de julio de 1878.

Bu istikrarsızlık, 1885 yılında da Bulgaristan'ın Doğu Rumeli'yi ilhak etmesiyle süreci daha gergin bir boyuta taşımıştır. Aslında dönemin İspanyol Elçisi Ángel Ruata, imzalanan Berlin Antlaşması ile bölgedeki gerçek hırsların durdurulamayacağını açıkça görmüştür. Bulgarların büyümesinin bir sonraki adımının Makedonya olacağını ve bu durumun Yunanları mecburen savaşa sokacağını 1885'te fark etmiştir. Balkanlar'daki toprak kavgasının durmayacağını ve büyük bir savaşın (Balkan Savaşları) kapıda olduğunu yıllar öncesinden ülkesindeki Dışişleri Bakanı José de Elduayen'e şu sözler ile bildirmiştir:

“Saygıdeğer Efendim, Bakanlar Kurulu Başkanı Sayın Karavelov'un girişimiyle başlayan ve sonrasında Prens Battenberg tarafından desteklenen, Bulgaristan'da az önce patlak veren ayaklanma, burada (Atina'da) bir miktar endişeye yol açmıştır. Bu endişe, dün meydanlarda bu harekete karşı ve Berlin Kongresi kararları lehine yapılan konuşmalar ve gösterilerle kendini göstermiştir. Doğu Rumeli'nin Osmanlı İmparatorluğu aleyhine olacak şekilde Bulgaristan'a katılması bu ülkeyi pek az ilgilendirirdi; ancak sağduyulu kişiler, Bulgarların şimdi olmasa bile ileride Makedonya'ya doğru genişleme niyetinde olabileceklerini tahmin etmektedir. Bu durum, Yunanların (Helenlerin) daimi özlemlerine ciddi şekilde ters düşecektir. Zira Yunanlar, böyle bir durumda, zamanın ve koşulların eninde sonunda kendilerine bahşedeceğine inandıkları bu toprak mülkiyetini savunmak üzere sahneye çıkacaklardır.”¹⁴

20. yüzyılın başlarında Ege ve Doğu Akdeniz, büyük güçlerin stratejik çıkarları doğrultusunda yoğun bir çatışma alanı olarak öne çıkarken¹⁵ Osmanlı Devleti, iç çekişmelerden, parti mücadelelerinden¹⁶ ve diğer nedenlerden doğan önemli bunalımlarla uğraşmaktaydı. Bu nedenle de, Balkanlar'da meydana gelen kritik durumu değerlendiremedi. Hatta aleyhine yapılan antlaşmalardan¹⁷ ve kurulan birlikten haberi bile olmadı.¹⁸

Osmanlı Devleti'nin Trablusgarp Savaşı sürecinde denizlerdeki hâkimiyetini kaybetmesi ve İtalya'nın Türk gemilerini Marmara'ya hapsedmesi, Balkan devletlerini statükoyu bozma konusunda cesaretlendirmiştir.¹⁹ Aynı dönemde Yemen ve Havran gibi uzak coğrafyalarda patlak veren iç isyanlar ile Balkanlar'daki ayrılıkçı çete faaliyetleri, devletin askerî kapasitesini çok cepheli bir yıpranma sürecine sokarak savunma direncini önemli ölçüde kırmıştır.²⁰ Söz konusu durum, Osmanlı varlığını Rumeli'den silmeyi hedefleyen Balkan Savaşlarını başlatan unsurlardan biri olmuştur.

1912 yılında Balkanlar'da patlak veren savaş; toprak genişliği, asker sayısı, askerî operasyonların karmaşıklığı, kullanılan silah ve tekniklerin modernliği açısından bölge tarihinde eşsizdi. Savaş iki ana cephede yürütüldü: Trakya'yı kapsayan Doğu Cephesi ile Makedonya, Epir, Kosova ve Sancak'ı kapsayan Batı Cephesi.²¹

Savaşın genel sahası ise Balkan Yarımadası'nın orta kısmından yani o dönemde Osmanlı Devleti'nin Avrupa'da hâlâ elinde bulundurduğu topraklardan oluşmaktaydı. Bu topraklar çatışmaların başından itibaren askerî üstünlüğü elde edemedikleri ve komşu devletlerin sınırlarını aşmayı başaramadıkları için Türk ordusunun mücadele ettiği asıl sahnesi olacaktı. Bu nedenle savaş operasyonlarının yürütüldüğü bölge; Sırbistan ve Bulgaristan'ın güney sınırlarının, Karadağ'ın doğusunun ve Yunanistan'ın kuzey sınırlarının içinde kalan alandı. Bu toprakların büyük bölümü eski Trakya, Makedonya, Arnavutluk ve Epir bölgelerine karşılık geliyordu. Deniz savaşı sahası ise Karadeniz, Marmara, Ege, Doğu Akdeniz, İyon ve Güney Adriyatik sularını kapsıyordu.²²

¹⁴ A.M.A.E., Correspondencia Grecia, Legajo: 1.602, Atenas, Fecha: 22 de septiembre de 1885.

¹⁵ İlyas Ak, “İngiliz Basınına Göre Birinci Dünya Savaşı'nın Başlarında Türk-Yunan Gerginliği (Temmuz-Kasım 1914)”, *Balkan Araştırma Enstitüsü Dergisi*, c.14, sy.2 (Aralık 2025): 351.

¹⁶ İttihat ve Terakki Cemiyeti iktidarının yönetimde baskı yoluna sapması ve ülke sorunlarının çözülmesinde beklenen başarıyı gösterememesi, 1910 yılının ilk aylarından itibaren Mebusan Meclisi içinde, Meclis dışında ve orduda Cemiyete karşı güçlü bir muhalefetin doğmasına ve gelişmesine neden olmuştu. 1911 yılında ise bu defa bizzat İttihat ve Terakki Cemiyeti içinde bölünmeler meydana geldi. Bu arada da parti çekişmeleri şiddetlendi. Rifat Uçarol, *Siyasi Tarih 1789-1914*, c.I (İstanbul: Der Yayınları, 2019), 551.

¹⁷ 13 Mart 1912 tarihinde Bulgaristan ve Sırbistan arasında “Dostluk ve İttifak Antlaşması”, 1 Temmuz 1912 tarihinde Bulgaristan ve Sırbistan arasında askerî sözleşme, 29 Mayıs 1912 tarihinde Bulgaristan ve Yunanistan arasında İttifak Antlaşması. Uçarol, *Siyasi Tarih 1789-1914*, I:548-49.

¹⁸ Uçarol, *Siyasi Tarih 1789-1914*, I:550.

¹⁹ Ali Haydar Emir, *Balkan Tarihinde Türk Filosu* (İstanbul: Deniz Matbaası, 1932), 7-10.

²⁰ Ali İhsan Sabis, *Balkan Harbinde Neden Mağlup Olduk?*, yay. haz. Hasip Saygılı (İstanbul: İlgi Kültür Sanat Yayınları, 2014), 23.

²¹ Pieltain De La Peña, *La Guerra Turco-Balcánica De 1912-1913*, 145.

²² Pieltain De La Peña, *La Guerra Turco-Balcánica De 1912-1913*, 145.

Savaş cephelerinden bahsederken özellikle Makedonya bölgesini de vurgulamak gerekir. Sırbistan, Bulgaristan ve Osmanlı Devleti arasında bir köprü vazifesi gören bu bölge, sert topografyasıyla doğal bir stratejik düğüm noktasıdır. Buradan dört ana yöne de ilerlemek mümkündür. Antik çağlardan beri bu bölgede egemenlik kurmak, tüm yarımada hükmetmek için hayati önem taşımıştır.²³

Savaşın başlangıcında Müttefik kuvvetler topyekûn bir mücadeleye girişti: En güçlü ordu kuşkusuz, Rus ordusu model alınarak teşkilatlandırılan Bulgar ordusuydu. Her biri 20.000 kişiden oluşan on bir tümeniyle dikkat çeken Bulgaristan, savaş için toplam 720 top desteğine sahip üç ayrı ordu kurarak bölgedeki askeri üstünlüğünü ortaya koymuştu.²⁴ Sırbistan 300.000 asker ve 500 toptan oluşan dört ordu toplarken; Karadağ 35.000 asker ve 126 topla üç tümenlik bir kuvvet organize etti. Yunanistan ise 100.000'den fazla askeri ve 160 topun yanı sıra, müttefikler arasında bölgedeki tek modern donanmaya sahipti.²⁵

Osmanlı ordusunun seferberlik ilanından sonra bile bölgede yapacağı harekât için elinde doğru dürüst bir planı yoktu.²⁶ Ayrıca erzak durumu iyi değildi. Nitekim savaşın başladığı sırada, piyasada yerel ihtiyaçları bir haftadan fazla idare edecek ölçüde tahıl bile yoktu. Diğer taraftan ordunun ulaşım ve ikmal durumu da kötüydü. Ordunun eğitim ve öğretimi eksikti. Subaylar arasında particilik yayılmıştı ve bunun yanı sıra “alaylı” ve “mektepli” olmak üzere ikilik vardı. Bunlardan kaynaklanan çekişmeler ise orduda, disiplini bozmuştu. Üstelik ordunun ve halkın morali de iyi değildi.²⁷ Osmanlı Devleti, deniz donanmasında da üstünlüğü ne yazık ki İtalya ve Almanya'dan savaş gemileri satın alan Yunanistan'a kaptırmıştı.

Osmanlı Devleti, Balkan devletlerine karşı savaş için bölgedeki kuvvetlerini “Doğu Ordusu (Şark Ordusu)” ve “Batı Ordusu (Garp Ordusu)” olmak üzere ikiye ayırmıştır.²⁸ Toplamda 800.000'e yakın asker seferber eden Balkan müttefiklerinin karşısında, Anadolu'dan gelen takviyelerle sayısı artan yaklaşık 300.000 kişilik bir Osmanlı ordusu vardı. Askerî harekâtlar hızla gelişti. Osmanlı direnişine rağmen²⁹ I. Balkan Savaşı ile Bulgarlar Edirne'yi işgal etti ve İstanbul'u almak için tehdit ettiler. Oluşan Bulgar tümenlerinin biri, Yunanistan'a yardım için ayrıldı ve birlikte Selanik ve Yanya'yı işgal ettiler. Yine Bulgar tümeni ile desteklenen Sırlar, Manastır'ı işgal etti. Yapılan Londra Antlaşması ile 30 Mayıs 1913'te Osmanlı Devleti, İstanbul çevresindeki şerit hariç Avrupa'daki vilayetlerini kaybetti.³⁰

Balkan Savaşı bu noktada sona ermemiştir. Balkan devletleri, Osmanlı Devleti'nden kalan toprakların paylaşımı konusunda anlaşmazlığa düşmüş ve bu kez kendi aralarında savaşmıştır. Bu durum, Balkanlar'da yeni sorunların ve bunalımların ortaya çıkmasına, ardından da II. Balkan Savaşı'nın başlamasına yol açmıştır.³¹

Londra Antlaşması'nın imzalanmasından birkaç ay sonra Makedonya'da elde ettiği toprak alanını büyütme isteyen Sırbistan ve Yunanistan, Bulgaristan'a savaş ilan etti. Romanya ve Osmanlı Devleti mevzi kazanmak için bir fırsat gördüler ve Bulgaristan'a karşı savaşa katıldılar. 10 Ağustos 1913 Bükreş Antlaşması Bulgaristan'ın yenilgisini ve bunun sonucunda Romanya'nın eski tartışmalı bölgelerinin işgalini onaylarken, Yunanistan ve Sırbistan Makedonya'yı paylaştı.³² Her hâlükârda Sırbistan elde ettiği toprak avantajlarına rağmen, denize erişim elde etme girişimlerinin hüsrana uğradığını gördü. Çünkü çatışma sırasında Arnavutluk'u işgal etmiş olmasına rağmen, barış sırasında bu ülkede bağımsız bir krallık kurulmasını kabul etmek zorunda kaldı. Bu durumda güçler tarafından dayatılan ve Avusturya-Macaristan'ın konumunu güçlendiren bir koşuldu.³³

II. Balkan Savaşının ardından bölgedeki hiçbir aktör sonuçtan memnun kalmamıştır. Avusturya-Macaristan, Sırbistan'ın giderek güçlenmesinden endişe duyarken; Sırbistan, asıl hedeflerine ulaşamamış olmanın hayal kırıklığını yaşıyordu. Diğer

²³ Pieltain De La Peña, *La Guerra Turco-Balcánica De 1912-1913*, 145-46.

²⁴ Tomar, “İspanyol Kaynaklarına Göre Birinci Dünya Savaşı ve Osmanlı Devleti”, 13.

²⁵ Basciani, “Los Balcanes: El Avispero Revisitado, Desde La Crisis Oriental De 1908 A La Primera Guerra Mundial”, 120.

²⁶ Ahmet Reşit Rey, *Gördüklerim-Yaptıklarım* (İstanbul: 1945), 164-65.

²⁷ Birinci Ferik Zeki, *1912 Balkan Harbine Ait Hatıralarım* (İstanbul: 1337), 5-6.

²⁸ Uçarol, *Siyasi Tarih 1789-1914*, I:557.

²⁹ Basciani, “Los Balcanes: El Avispero Revisitado, Desde La Crisis Oriental De 1908 A La Primera Guerra Mundial”, 120-21.

³⁰ La Correspondencia de España, 31 de mayo de 1913.

³¹ Uçarol, *Siyasi Tarih 1789-1914*, I:570.

³² La Correspondencia de España, 11 de agosto de 1913.

³³ Tomar, “İspanyol Kaynaklarına Göre Birinci Dünya Savaşı ve Osmanlı Devleti”, 13.

yandan Rusya'nın Sırp yayılcılığına verdiği destek, Avusturya-Macaristan'ın elde ettiği diplomatik zafer nedeniyle bir kez daha gölgede kalmıştır. Bu sonuçlar, Balkanlar'da hüküm süren milliyetçiliğin yarattığı sert çatışmalar nedeniyle Rusya ve Avusturya-Macaristan arasındaki hassas dengenin tamamen bozulmasına yol açmıştır.³⁴

Bükreş Antlaşması'nda hukuken Osmanlı toprağı sayılan ama İtalya ve Yunanistan'ın işgaline uğramış Ege adaları konusunda herhangi bir hüküm yer almamıştır. Zira bu mesele, Londra'da toplanan Elçiler Konferansı tarafından ele alınmıştır. Konferans, Şubat 1914'te aldığı kararla Meis Adası hariç İtalya'nın işgal ettiği adaların İtalya'ya, İmroz ve Bozcaada hariç Yunanistan'ın işgal ettiği adaların ise Yunanistan'a bırakılmasını öngörmüştür. Ancak bu kararların hukuki geçerlilik kazanabilmesi için İtalya ve Yunanistan'ın Osmanlı Devleti ile ayrı ayrı antlaşmalar imzalaması gerekmektedir. I. Dünya Savaşı'nın başlaması sırasında ise bu tür antlaşmalar henüz imzalanmamış bulunmaktaydı.³⁵

Tarihçi John Bagnell Bury'nin ifade ettiği gibi, *“Türkiye'nin Avrupa'daki mirasçıları, büyük denizci güçlerin korktuğu üzere Rusya veya Avusturya değil, bizzat Balkan halklarının kendileri olmuştur.”* Bu yaklaşım, Doğu Sorunu'nun kesin biçimde çözülememesi ve Balkan Yarımadası'nın Avrupa güçlerinin etkisinden tamamen çıkamaması durumunda, bölgede istikrarsızlığın devam edeceğine işaret etmektedir.³⁶

Balkanlar görüldüğü gibi, daha büyük sorunların uykuda olduğu bir dönemde Avrupa'nın barut fıçısı hâline geldi.³⁷ Bükreş Antlaşması ile tesis edilen düzen, kısa vadeli bir denge sağlamış olsa da, etnik, dini ve siyasî gerilimler, hanedan rekabetleri ve büyük güçlerin bölge üzerindeki rekabeti bu istikrarın kırılgan olduğunu göstermiştir. Sonuç olarak dönemin devletleri, I. Dünya Savaşı'ndan sonra imzalanan ve kalıcı çözüm sunamayan barış antlaşmalarındakine benzer bir sürecin içinde olduklarını fark edememişlerdir.

Balkan Savaşları ve İspanya'nın 98 Felaketi (El Desastre del 98)

1902 yılında İspanya Kralı XIII. Alfonso devlet başkanlığını üstlendiğinde hükümeti 35 ülkede diplomatik ve konsolosluk temsilciliğine sahipti. Bunların yedisinde (Almanya, Avusturya-Macaristan, Fransa, Büyük Britanya, İtalya, Rusya ve Vatikan) İspanya, birer büyükelçilik aracılığıyla en üst düzeyde temsil ediliyordu. Diğer on dokuz ülkede ise farklı önem derecelerinde diplomatik delegasyonlar kurulmuştu. Konsolosluk temsili ise on iki başkonsolosluk ve altmış iki konsolosluğun yanı sıra çok sayıda fahri yardımcılık ve temsilcilikten oluşuyordu.³⁸

Coğrafi dağılım açısından bakıldığında İspanya, 19. yüzyıl güçlerinin klasik modelini takip ederek mevkilerin çoğunu hem mutlak sayı hem de kıtaların yüzölçümüne oranla Avrupa topraklarında yoğunlaştırmıştır. Bu doğrultuda, İspanya'nın büyükelçilik veya delegasyonunun bulunduğu ülkelerin on biri Avrupa'da, onu ise Amerika kıtasındaydı. Asya'da sadece Çin, Japonya ve Türkiye'de temsilcilik vardı; Afrika ülkeleri arasında ise Avrupa emperyalizminin bir sonucu olarak bu iki kıtada neredeyse başka bağımsız devlet bulunmadığından yalnızca Fas ve Mısır'da temsil ediliyordu.³⁹

19. yüzyılın sonları ile 20. yüzyılın başlarında Avrupa, dünyanın en büyük ekonomik ve askerî gücü hâline gelmiştir. İngiltere'de başlayan Sanayi Devrimi kıta geneline yayılmış, ekonomi de dünya çapında birbirine bağlı bir sistem hâline gelmişti. Dönemin güçlü ekonomik ve bilimsel gelişimi, emperyalizmin yükselişiyle yakından ilgiliydi. Sanayileşmiş ülkeler, ekonomik büyümelerini sürdürebilmek için⁴⁰ ham madde ithalatına ve ürettikleri malların ihracatına ihtiyaç duyuyor; aynı zamanda daha fazla kâr elde etmek için sermaye fazlalarını yatıracak alanlar arıyorlardı.⁴¹ Bu sömürgeci paylaşım düzeninin bir parçası olarak Küba da o dönemde İspanya'nın himayesi ve sömürgeciliği altında yer alıyordu.

³⁴ Tomar, “İspanyol Kaynaklarına Göre Birinci Dünya Savaşı ve Osmanlı Devleti”, 14.

³⁵ Sander, *Siyasi Tarih (İlkçağlardan 1918'e)*, 325.

³⁶ El Socialista, 11 de agosto de 1913.

³⁷ Tomar, “İspanyol Kaynaklarına Göre Birinci Dünya Savaşı ve Osmanlı Devleti”, 14.

³⁸ Zorann Petrovici, “Al encuentro del mundo. Las Redes Diplomática y Consular de La España de Alfonso XIII: Evolución y Adaptación”, *APORTES*, vol.36, núm.106 (Julio-Octubre 2021): 78.

³⁹ Petrovici, “Al encuentro del mundo. Las Redes Diplomática y Consular de La España de Alfonso XIII: Evolución y Adaptación”, 78-9.

⁴⁰ Pieltain De La Peña, *La Guerra Turco-Balcánica De 1912-1913*, 147.

⁴¹ Ángel Herrerin López, *Historia Contemporánea (1914-1989) “La Primera Guerra Mundial”* (Madrid: UNED Editorial, 2004), 23.

1898 yılının başlarında Amerika Birleşik Devletleri ve İspanya arasındaki diplomatik ilişkiler, karşılıklı güvensizlik ve stratejik gerilimlerin gölgesinde kritik bir sürece girmiştir. Bu gerginlik, 9 Şubat 1898'de İspanyol elçisi Enrique Dupuy de Lôme'un, Amerika Birleşik Devletleri Başkanı William McKinley'i hedef alan eleştirel mektubunun basına sızmasıyla en üst seviyeye ulaşmıştır. Diplomatik nezaket kurallarını ihlal eden bu olay, Amerikan kamuoyunda İspanyol yönetimine karşı ciddi bir infial yaratmış ve uzlaşma zeminini zayıflatmıştır.⁴²

Bu diplomatik krizin hemen ardından, 15 Şubat 1898 gecesı Küba'nın Havana Limanı'nda demirli bulunan Amerian Maine⁴³ zırhlısında meydana gelen şiddetli patlama, iki ülke arasındaki gerilimi geri dönülemez bir noktaya taşımıştır. Üç haftadır limanda gözlem amaçlı bulunan geminin ön kısmında, kısa aralıklarla gerçekleşen iki infilak neticesinde ağır bir tahribat oluşmuş ve gemi kısa sürede infilak ederek batmıştır. Patlamanın şiddeti yalnızca gemiyi enkaza çevirmekle kalmamış, liman çevresindeki yerleşim birimlerinde de fiziksel hasara yol açmıştır.⁴⁴

Daha önce de İspanyol elçinin mektubuyla sarsılan Amerikan kamuoyu, Maine felaketini doğrudan bir saldırı ve ihanet olarak yorumlamıştır. Amerikalı Kaptan Charles D. Sigsbee'nin tüm ihtiyatlı yaklaşımına ve patlamanın kesin nedeninin somut kanıtlarının bilinmemesine rağmen, olay kısa sürede İspanya'ya karşı bir savaş gerekçesi hâline gelmiştir. Bu hadise, Amerikan dış politikasında köklü bir değişime yol açarak İspanyol-Amerikan Savaşı'nın fitilini ateşleyen nihai unsur olmuştur.⁴⁵

Maine zırhlısı ile 200'den fazla vatandaşının kaybı, Amerikan kamuoyunda İspanya'ya karşı savaş yanlısı bir tutumun kökleşmesinde belirleyici bir rol oynamıştır. Dönemin ana akım medyasında yer alan çok sayıda makale, geminin kaybını ulusal onur meselesi hâline getirerek intikam çağrısında bulunmuştur. Bu toplumsal infialin sonucunda, "Maine'i Hatırla! İspanya Cehennemel!" sloganı geniş kitlelerce benimsenen bir savaş nidasına dönüşmüştür. Tarihsel süreçte yapılan teknik incelemeler olayın mahiyetine dair kesin bir sonuca ulaşamamıştır; zira patlamanın İspanyol tarafınca gerçekleştirilen bir sabotaj olduğuna dair somut bir kanıt bulunamadığı gibi, facianın gemi içi teknik bir arıza veya kömür deposundaki bir kazadan kaynaklandığına dair de kati bir bulgu ortaya konulamamıştır.⁴⁶

Yaşanan bu olaylar sonrasında ABD Kongresi ve Senatosu, 18 Nisan 1898 tarihinde İspanya'ya yönelik sert bir ultimatom yayımlayarak Küba halkının özgürlük ve bağımsızlık hakkının sarsılmaz olduğunu ilan etti. Aynı kararla birlikte Amerikan hükümeti, İspanya'nın Küba üzerindeki tüm yönetim haklarından derhâl vazgeçmesini ayrıca adadaki kara ve deniz kuvvetlerini vakit kaybetmeden geri çekmesini resmen talep etti. Bu durum karşısında deniz gücü açısından yetersizliğinin farkında olan İspanyol yöneticiler ve askerler, Avrupalı güçlerin arabuluculuğunu talep ederek savaştan kaçınmaya çalıştılar ancak başarılı olamadılar. Ne Vatikan ne de Avusturya-Macaristan İmparatorluğu bir şey yapabildi. Sömürge paylaşımlarıyla meşgul olan Almanya ve İngiltere de sürece dâhil olmadı.⁴⁷ 21 Nisan 1898 tarihinde Amerika Birleşik Devletleri Küba'yı abluka altına alarak İspanya ile olan savaşının adımını attı.

Amerika Birleşik Devletleri, İspanya'ya başlattığı savaş ile İspanyol İmparatorluğu'nun çöküşünü en uç noktasına ulaştırmıştı; zira İspanyol ulusu, yıllardır bariz olan bir gerçeği kabul etmek zorunda kalmıştı: Amerika ve Asya'daki son sömürgeler artık İspanya'ya ait değildi ve İspanya bu toprakları ya satış ya da devir yoluyla bırakmaya mecbur kalmıştı. Bununla birlikte, İspanya'nın bir zamanlar uluslararası alanda sahip olduğu nüfuz sona ermiş ve ülke ikinci plana itilmişti.⁴⁸

1898 yılı İspanya için sadece bir savaşın sonu değil, dört asırlık imparatorluk döneminin kesin olarak kapanışındır. Küba, Porto Riko ve Filipinler gibi son sömürgelerin kaybıyla İspanya, büyük güç statüsünü tamamen yitirmiştir. Bu durumun yarattığı derin toplumsal travma, ülkeyi otuz yıl sürecek köklü bir yenilenme (regeneración) sürecine mecbur bırakmıştır. 1898 krizi, İspanya'nın modernleşme sancılarını ve psikolojik çöküşünü simgeleyen tarihi bir dönüm noktasıdır. İspanyollar

⁴² Richard H. Titherington, *A History of the Spanish-American of 1898* (New York: D. Appleton and Company, 1900), 66-7-8.

⁴³ 1898 yılının başında Küba, İspanyol sömürgecilğine karşı bir ayaklanma içindeydi. ABD, bölgedeki kendi çıkarlarını ve vatandaşlarını koruma gerekçesiyle en güçlü savaş gemilerinden biri olan USS Maine'yi Havana Limanı'na gönderdi.

⁴⁴ Titherington, *A History of the Spanish-American of 1898*, 66-7-8.

⁴⁵ Titherington, *A History of the Spanish-American of 1898*, 66-7-8.

⁴⁶ William Cira, *The Spanish-American War* (Carlisle: USAWC, 1999), 5.

⁴⁷ Instituto Histórico Bachiller Sabuco, *Tema 15: La Crisis del 98 y Sus Consecuencias* (Albacete: IES Bachiller Sabuco, 2026), 3-4.

⁴⁸ Carmen Alonso Verdugo, *Perspectivas Alteradas Tras El Desastre Del 98: La Guerra Hispano-Estadounidense A Través De Eduardo Herrera De La Rosa* (Salamanca: Epsir, 2025), 2.

için Balkan Savaşları, bir imparatorluğun çöküş sürecini kendi tarihlerinden izleyebilecekleri bir perspektif⁴⁹ sunmuştur; bu çerçevede Edirne'nin düşüşü, Havana'nın kaybının Doğu'daki bir yansıması olarak görülebilir.

İspanya-Balkan ilişkilerine baktığımızda kültürleri, tarihleri ve dinleri farklı olan bu iki dünya, siyasi, ekonomik ve sosyal gelişim süreçlerinde neredeyse hiç kesişmemiş iki uzak dünyadır.⁵⁰ Aynı zamanda I. Balkan Savaşı'nın patlak verdiği 1912 yılında İspanyol dış politikası, öncelikli stratejik odağını Fas üzerindeki nüfuz mücadelelerine ve Fransa ile yürütülen diplomatik müzakerelere kaydırmıştır. Madrid hükümeti, Fas meselesini ulusal bir beka ve prestij unsuru olarak addettiği için, ülkenin Akdeniz havzasındaki sömürge çıkarlarını koruma gayesiyle Balkanlar'daki jeopolitik kırılmalara karşı mesafeli bir tutum sergileyerek tarafsızlığını ilan etmiştir.⁵¹

Bununla birlikte İspanyol basını *“İspanya'nın bu tablodan elde edebileceği somut bir kazanım bulunmamaktadır. Bilakis, bu süreçte yaşanacak kaçınılmaz siyasî kopuşların sancılarını hissetmek veya en azından bir 'Avrupa yangınına' dönüşebilecek genel bir sarsıntıdan etkilenmek riskleriyle karşı karşıyayız. Nihayetinde İspanya, kendi iç meselelerinin ağırlığı altında bir yorgunluk yaşamaktadır. Fas hakkındaki yeni antlaşmanın onayıyla birlikte, Afrika'da çözüm bekleyen ve doğrudan ulusal çıkarlarımızı ilgilendiren çok daha öncelikli sorunlarımız mevcuttur”* şeklindeki açıklaması ile de 98 Felaketi sonrası ülkenin içine düştüğü toplumsal ve siyasî çöküşü belirtmektedir.⁵²

Dönemin İspanyol hükümeti ve aydın çevreleri, Balkan Savaşları sırasında yaşanan sivil acıları derin bir insani dram olarak değerlendirerek bölgedeki gelişmeleri yakından takip etti. İspanyol kamuoyuna göre, Türk köylerinde yaşanan mezalim ile 1898'de İspanyol askerlerinin ölüme terk edilmesi⁵³ arasında sarsıcı bir benzerlik vardı. Balkanlar kan gölüne dönmüşken, Selanikli işçiler (Federaciones Obreras de Salónica) yaşanan insanlık dramına sessiz kalmayarak Madrid'deki Casa del Pueblo (Halk Evi)'ya Türklere uygulanan Bulgar vahşetini ve yapılan katliamları tüm çıplaklığıyla rapor eden bir telgraf gönderdiler:

*“Selanik İşçi Grupları ve Sendikaları Federasyonu, 16 Temmuz'da yapılan toplantıda oybirliğiyle kabul edilen kararı Avrupa hükümetlerine iletir: Resmen belgelenmiş olan Bulgar mezalimini ve vahşetini şiddetle kınıyoruz. Binlerce yaşlı, kadın ve çocuğun katledilmesi; gelişmiş şehirlerin, barışçıl Makedon ve Trakya köylerinin Bulgarlar tarafından ateşe verilmesi Federasyonumuzda büyük bir infial yaratmıştır. Tüm adaletsizlik ve zalimlik sınırlarını aşan bu olaylar, sanki Bulgar halkının ilkel zamanlardaki vahşetine geri döndüğünü kanıtlar niteliktedir. Federasyon ve İşçi Dernekleri Birliği, söz konusu toplumdaki anarşik yapıyı, Avrupa barışı ve küresel işçi sınıfının menfaatleri açısından ciddi bir tehdit olarak değerlendirmektedir. Bu koşullar altında, Bulgar halkının uluslararası saygınlığı tartışmaya açılmakta; Avrupa proletaryasının, bölgede medeni bir düzenin tesisi adına bir vesayet mekanizması talep etmesi gerekliliği vurgulanmaktadır. Federasyon Başkanı Krallis ve Genel Sekreter Halkias.”*⁵⁴ Selanik merkezli gelişmelere etik bir hassasiyetle yaklaşan İspanyol basını, Balkanlar'da yaşanan gerçeklerin Avrupa kamuoyunda yankılanmasına ve katliamın belgelenmesine olanak sağlamıştır.

İspanya'nın 1898'de yaşadığı Felaket (El Desastre) ile Osmanlı'nın 1912-1913 Balkan bozgunu, aslında birbirine binlerce kilometre uzaklıktaki iki imparatorluğun aynı tarihsel trajediyi farklı sahnelerde oynamasıdır. Avrupa'nın bir ucunda İspanya

⁴⁹ El Liberal, 17 de noviembre de 1912.

⁵⁰ Alberto Bascini, “Los Dos Desconocidos España y El Mundo Balcánico Desde La Crisis Oriental Hasta La Primera Guerra Mundial (1877-1918)”, *Spagna Contemporanea*, núm.14 (1998): 25.

⁵¹ Bascini, “Los Dos Desconocidos España y El Mundo Balcánico Desde La Crisis Oriental Hasta La Primera Guerra Mundial (1877-1918)”, 33.

⁵² El Liberal, 17 de noviembre de 1912.

⁵³ 1898 yılında İspanyol hükümeti, teknik olarak yeterli olmamasına rağmen, Amerika Birleşik Devletleri'ne karşı İspanyol Amiral Pascual Cervera y Topete komutasındaki donanmasını göreve sevk etmiştir. Amiral Cervera, daha yola çıkmadan bu görevin intihar olduğunu, gemilerin durumunun çok kötü olduğunu ve Amerikan donanmasıyla başa çıkamayacaklarını hükümete defalarca yazmıştır. Hatta *“Bu zaten bir felakettir ve korkarım yakında dehşet verici bir felakete dönüşecek”* sözünü donanma yoldayken söylemiştir. Hükümet ise Amiral Cervera'ya *“onurumuz için savaşmalısın”* diyerek kesin emir vermiştir. Amiral Cervera, bu emrin bir felaketle sonuçlanacağını bildiği hâlde, askerlik onuru gereği itaat etmiş ve 3 Temmuz 1898'de Santiago de Cuba Muharebesi'nde filosunun yok oluşunu izlemiştir. Cervera bu savaşta esir düşmüş, ancak dürüstlüğü ve cesareti nedeniyle düşmanı olan Amerikalılar tarafından bile büyük saygı görmüştür. İspanyol halkı ise bu felaket karşısında kendi hükümetini suçlamıştır. Juan Rodríguez Garat, “No Eran de Madera. En Defensa del Almirante Pascual Cervera (Parte I. La Escuadra Rumbo a Cuba)”, *Revista General de Marina*, c.287, núm.3 (2024): 536-37-38.

⁵⁴ El Socialista, 21 de julio de 1913.

diğer ucunda Osmanlı Devleti bulunmaktaydı. Bir zamanlar dünyayı yöneten iki imparatorluk 20. yüzyıla tükenmiş bir hâlde girmişti. Osmanlı Devleti'nin Balkanlar'daki her yenilgisi, İspanyol kamuoyu için “*İmparatorluklar çağı bitti, artık ulus-devlet ve demokrasi çağı başladı*” mesajının kanlı bir teyidiydi.

İspanya'nın Karayipler ve Pasifik'teki mevcudiyetinin azalmasıyla yaşadığı süreç, Osmanlı Devleti'nin Rumeli'den çekilirken tecrübe ettiği değişimle paralellik göstermektedir; her iki devlet de kendi tarihlerinin kritik bir eşiğinde bulunmaktadır. Bu durum sadece coğrafi bir daralma olarak değil, aynı zamanda bu devletlerin küresel siyasî ağırlıklarının zayıfladığı bir süreç olarak görülebilir. Her iki imparatorluğun da bu süreçte; askerî ve ekonomik kısıtların yanı sıra merkezi otoritenin eyaletler üzerindeki denetimini kaybetmesi, eski dünya düzenindeki iddialarını sürdürme imkânını yitirdikleri bir dönem olarak nitelendirilebilir.

Bu askerî yenilgiler, her iki ülkenin aydın kesiminde köklü bir zihniyet değişimini ve kurtuluş arayışlarını tetiklemiştir. İspanya'da Miguel de Unamuno gibi yazarların oluşturduğu “98 Kuşağı”, ülkenin geri kalmışlığını sert bir iç muhasebe ile sorgulayarak İspanyol kimliğini daha modern ve Avrupalı bir eksende yeniden tanımlamaya çalışmıştır. Benzer şekilde Osmanlı'da Balkan bozgunu, devletin bir arada tutulmasını hedefleyen Osmanlılık fikrinin yok olmasına ve bunun yerine ana vatana odaklanan bir Türkçülük akımının güçlenmesine yol açmıştır. Her iki tarafta da ileri gelen kesim, imparatorluğun yıkıntılarından elde kalan son parçayı kurtarmak için milli bir öz arayışına girmiş ve devleti yenilemek için hızlı adımlar atmaya başlamıştır.

Yaşanan büyük sarsıntılar ordunun da siyasete daha fazla karışmasına ve yönetim şekillerinin değişmesine neden olurken; İspanyol ordusu yaşanan başarısızlıktan siyasetçileri sorumlu tutarak yönetimde daha baskın bir rol üstlenmeye başlamış; Osmanlı'da ise Balkan yenilgisinin yarattığı büyük üzüntü, İttihat ve Terakki'nin hükümeti tamamen ele alarak sert bir modernleşme süreci başlatmasıyla sonuçlanmıştır. Özetle 1898 ve 1912 yılları, bu iki devlet için eski imparatorluk günlerinin kapandığı ve küllerinden yeni bir ulusal bilinç çıkarma çabasının başladığı ortak bir kaderin adı olmuştur.

İstanbul Boğazı'nda İspanyol Çıkarması *Reina Regente* Kruvazörü

1912 yılının sonlarına doğru Balkan Savaşları sırasında Bulgar ordusu Çatalca önlerine kadar gelince İstanbul'da büyük bir panik havası oluştu. Avrupalı devletler şehirdeki kendi vatandaşlarının ve elçiliklerinin güvenliğinden endişe edip İstanbul Boğazı'na gemiler göndermiştir. Diğer devlet gemilerinin⁵⁵ (Almanya, Avusturya-Macaristan, Fransa, İngiltere, İtalya, Rusya, Hollanda, Romanya)⁵⁶ olduğu gibi İspanyol kruvazörünün de İstanbul Boğazı'na gelmesinin temel amacı; Karadeniz'in tarafsızlığını korumak ve Balkan Yarımadası ile Küçük Asya'yı (Anadolu) birbirinden ayıran, Ege Denizi'ni Marmara'ya bağlayan, Çanakkale Boğazı ile Karadeniz'i de Marmara'ya bağlayan İstanbul Boğazı üzerindeki deniz trafiğini güvence altına almak, olası bir kargaşada İspanyol vatandaşlarını ve diğer Avrupalıları tahliye etmektir.⁵⁷

29 Ekim 1912 tarihinde, 1898 Felaketi'nden sonra o dönemde ikinci sınıf bir güç hâline gelmiş olan ve 1908 Maura-Ferrándiz Planı'nın⁵⁸ onaylanmasından itibaren askerî filosunun yeniden doğuşuna tanıklık eden İspanya; eldeki ilk deniz birliği olan kıdemli denizci Augusto Miranda y Godoy komutasındaki *Reina Regente* (2. sınıf korumalı kruvazör) kruvazörünü İstanbul Boğazı'na gönderme kararı⁵⁹ aldı. Dönemin İspanya Başbakanı José Canalejas, geminin Çanakkale Boğazı'nı

⁵⁵ Almanya: *Goeben* muharebe kruvazörü ve *Vineta* okul gemisi. Avusturya-Macaristan: *Aspern* sahil güvenlik zırhlısı ve *Admiral Spaun* hafif kruvazörü. Fransa: *Leon Gambetta* ve *Victor Hugo* zırhlı kruvazörleri. Birleşik Krallık: *Hampshire* zırhlı kruvazörü ve *Weymouth* hafif kruvazörü. İtalya: *Emmanuele Filiberto* ve *Benedetto Brin* zırhlıları ile *Coatit* kruvazörü. Rusya: *Rostislav* zırhlısı, *Kagul* kruvazörü ve *Kubanetz* gambotu. Hollanda: *Gelderland* kruvazörü. Romanya: *Elisabeta* kruvazörü. Antón Viscasillas, “Un Siglo De La Presencia Naval De España En El Conflicto De Los Balcanes (1912-1913)”, *Revista General De Marina*, vol.264 (Marzo 2013): 211-12.

⁵⁶ Viscasillas, “Un Siglo De La Presencia Naval De España En El Conflicto De Los Balcanes (1912-1913)”, 211-12.

⁵⁷ Viscasillas, “Un Siglo De La Presencia Naval De España En El Conflicto De Los Balcanes (1912-1913)”, 210.

⁵⁸ İspanya'nın 1898'de ABD'ye karşı aldığı ağır mağlubiyet (İspanyol-Amerikan Savaşı) sonrası çöken donanmasını yeniden inşa etmek için hazırladığı en kapsamlı ve stratejik denizcilik programıdır. İsmi dönemin İspanya Başbakanı Antonio Maura ve Denizcilik Bakanı Amiral José Ferrándiz'den alır.

⁵⁹ El Debate, 7 de noviembre de 1912.

geçmesi için Türk hükümetinden izin istemiş ve bu izin de verilmiştir.⁶⁰ Böylece İspanya'nın Malaga şehrinden 8 Kasım 1912 günü yola çıkan⁶¹ *Reina Regente* kruvazörü 18 Kasım 1912 tarihinde İstanbul'da karaya çıkarıldı.⁶²

İspanya Denizcilik Bakanı José Pidal, diğer büyük devletlerin (İngiltere, Fransa, Rusya vb.) gemileriyle birlikte "uluslararası bir filo"nun parçası olarak Barselona'da bulunan zırhlı kruvazör *Reina Regente*'nin⁶³ Kasım ayı içinde 3. durumda⁶⁴ olarak göreve hazır olduğunu yayımladı.⁶⁵

O dönemde cepheden dönen askerlerle birlikte İstanbul'da korkunç bir kolera salgını baş gösterdi. *Reina Regente* gemisinde sadece askerler yoktu; diplomatik haberleşmeyi sağlayacak görevliler ve özellikle İstanbul'daki kolera salgınına müdahale edebilecek donanımlı bir tıbbi ekip de bulunuyordu.

Gemiler o dönemde bir nevi güvenli bölge ve iletişim merkezi olarak kullanılıyordu. Telsiz teknolojisi yeni yeni geliyordu. *Reina Regente* gibi modern kruvazörler, Avrupa ile olan telgraf ve haberleşme ağının kopmaması için birer aktarıcı istasyon görevi görüyordu. 1913 yılı askerî haberleşmede telsizin standartlaştığı bir dönemdir. Savaş ve Denizcilik Bakanlıkları arasındaki koordinasyonun dijital sinyallerle sağlanması modern ordu yapısına geçişin bir göstergesidir.

1912 sonunda İstanbul'da bulunan İspanyol kruvazörünün personel ihtiyacında eksiklik ortaya çıkmıştır. Aşağıdaki belge bu eksikliğin giderilmesine hem kendi vatandaşlarına hem de sularında bulunduğu devletin vatandaşlarına karşı bir görev bilinciyle ne denli önem verildiğini göstermektedir:

"Saygıdeğer Efendim:

Majesteleri Kral, Filo bünyesinde görev yapan Deniz Üsteğmen Sayın Juan Pardo y Pascual de Bonanza'nın; Konstantinopolis (İstanbul) sularında bulunan Reina Regente kruvazöründeki kendi rütbesine ait münhal (boş) kadroyu doldurmak üzere gemiye katılmak amacıyla İstanbul'a sevk edilmesini uygun görmüştür.

*José Pidal (Bahriye Nazırı), San Fernando (Cádiz), 31 Aralık 1912."*⁶⁶

Reina Regente kruvazörünün ilaç yardımı sevkiyatında da faaliyetleri olmuştur:

"Saygıdeğer Efendim:

Yürütülen incelemeler sonucunda; Majesteleri Kral, eczacı Sayın Juan Vivas Pérez tarafından Reina Regente kruvazörü mürettebatı ile İstanbul'daki İspanyol kolonisine bağışlanan 500 kutu salisilat ilacını içeren sandığın sevkiyatı için şu kararı vermiştir:

İspanya'nın Trieste Konsolosu'na telgraf çekilerek; söz konusu yardım sandığının Trieste limanından İstanbul'a ivedilikle nakledilmesi talimatı verilecektir. Bu sevkiyat için yapılacak harcamalara ait belgeler Bakanlığımıza gönderilecek ve söz konusu masraflar, bütçede yer alan "Beklenmedik Giderler" kaleminden karşılanacaktır.

*Gimeno (Bahriye Nazırı), Madrid, 18 Ocak 1913."*⁶⁷

1913 yılının başlarında zorlu savaş koşullarında ilaçlar İspanya'dan yola çıkmış, o dönem Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'nun ana limanı olan Trieste'ye ulaşmış ve oradan deniz yoluyla Osmanlı payitahtı İstanbul'a aktarılmıştır. İspanyol hükümetinin bu nakliye masraflarını bütçenin acil durum fonundan karşılaması İstanbul'daki salgına ve kendi askerlerinin sağlığına verdiği önemi göstermektedir.

İstanbul'da çıkan bir yangında *Reina Regente* kruvazörü Osmanlı başkentinde bir İtalyan hastanesini kurtararak uluslararası bir dayanışma sergilemiş, bu kahramanlık listesinde ise, yıllar sonra İspanya'nın kaderine yön verecek olan Franco ailesinden genç bir teğmenin ismine rastlanmıştır. O günün anısına Madrid'den gönderilen tarihi tebliğ:

⁶⁰ El Debate, 8 de noviembre de 1912.

⁶¹ La Independencia, 8 de noviembre de 1912.

⁶² Alejandro Anca Alamillo, "La Tradición Humanitaria de La Armada", *Revista de Historia Naval*, núm.167 (2025): 47.

⁶³ Bu gemi, 1895'te batan ilk *Reina Regente* gemisinin adını taşıyan ikinci gemidir. 1906 da suya indirilmiştir. 110,91 metre boyunda, 16,03 metre genişliğinde ve 5.871 ton deplasmanındaydı. 11.100 beygir gücü üreten makineleriyle maksimum 19,5 deniz mili hıza ulaşabiliyordu. Silah donanımı; on adet 150 mm'lik González Rueda topu, on iki adet 57 mm'lik Nordenfelt, iki adet 75 mm'lik Vickers ve sekiz adet 37 mm'lik Maxim topundan oluşuyordu. Mürettebatı 452 kişiydi. Viscasillas, "Un Siglo De La Presencia Naval De España En El Conflicto De Los Balcanes (1912-1913)", 212.

⁶⁴ Genellikle geminin limanda, düşük mürettebatla ve minimum harcama ile bekletildiği yarı-aktif yedek durumdur.

⁶⁵ Diario Oficial Del Ministerio De Marina (Denizcilik Bakanlığı Resmi Gazetesi), núm.243, 30 de octubre de 1912, 1637-638.

⁶⁶ Diario Oficial Del Ministerio De Marina, núm.3, 4 de enero de 1913, 14-5.

⁶⁷ Diario Oficial Del Ministerio De Marina, núm.18, 24 de enero de 1913, 116.

“Saygıdeğer Efendim,

Geçtiğimiz 8 Şubat tarihinde İstanbul payitahtında meydana gelen yangın esnasında; Reina Regente kruvazörü mürettebatının, İtalyan Hastanesi’nin tecrit edilerek korunması ve kurtarılması için gösterdiği üstün gayret ve yardıma dair yürütülen inceleme tamamlanmıştır.

Majesteleri Kral, söz konusu geminin mürettebatının sergilediği bu örnek tutumdan ötürü duyulan yüksek memnuniyetin gemi komutanına tebliğ edilmesini emir buyurmuştur.

Ayrıca Gemi Komutanı’nın raporunda özellikle isimlerini zikrettiği aşağıdaki subayların hizmet belgelerine bu üstün başarı ve memnuniyet şerhinin işlenmesi kararlaştırılmıştır:

- Deniz Teğmen Juan de la Piñera y Galindo
- Deniz Teğmen Nicolás Franco Bahamonde⁶⁸
- Deniz Teğmen Emilio Suárez y Fiol
- Deniz Saymanı (Levazım Subayı) Gerardo Rivas Pita

Gimeno (Bahriye Nazırı), Madrid, 4 Mart 1913.”⁶⁹

Balkan Savaşları sırasında Edirne’nin işgale uğraması, bölgedeki Sefarad Yahudileri için büyük bir belirsizlik yaratmıştır. O dönemde İstanbul limanında demirli olan Reina Regente kruvazörünün yürüttüğü temel faaliyetlerden biri de bu durumdaki kişilere koruma ve insani destek sağlamaktır. Aşağıdaki mektup Edirneli Samuel Behar-Menahem’in Bulgar işgali sonrası geminin temsil ettiği bu İspanyol himayesine sığınma talebini en yalın hâliyle göstermektedir:

“Saygıdeğer Efendim;

“Size şunları arz etmeme müsaade ediniz:

“Ben Adrianópolis (Edirne) şehri sakiniyim, Musevi inancına mensubum ve ailemin tüm fertleri gibi ben de Osmanlı tebaasıyım. Mevcut şartlardan anlaşıldığı üzere, şehrimin siyasi statüsü yakında değişecektir; ikamet ettiğim Karaağaç köyü ise Bâb-ı Âli (Osmanlı hükümeti) tarafından resmen Bulgaristan’a bırakılmıştır. Bu sonuncu gücün (Bulgaristan), yerli halka kendi milliyetini dayatmak isteyeceği aşîkârdır.

İspanya Kraliyet Hükümeti’nin, ana dilleri olan İspanyolca’yı korumuş olan Doğu Yahudilerine (Sefaradlar) yüksek himayesini sunmaya hazır olduğunu öğrenmiş bulunuyorum. Bu ülkenin (İspanya) tebaası olarak kabul edilme lütfunu sizden talep etme cesaretini gösteriyorum. Yazımın ekinde Hahambaşılıktan alınmış bir sertifika ile medeni durumuma dair bir notu bilginize sundum. Bu ricamın olumlu sonuçlanmasını ümit ederek, Sayın Başkonsolos, size en derin saygılarımı arz ederim.”

Samuel Behar-Menahem’in İspanya Konsolosluğu’na Dilekçesi (24 Şubat 1913).⁷⁰

I. ve II. Balkan Savaşları arasındaki aylarda ilginç bir hadise yaşanır: Diğer büyük güçler, Romanya ve Bulgaristan arasında Güney Dobruca’nın mülkiyeti yüzünden çıkabilecek bir savaş tehlikesi karşısında adeta siyasî ve diplomatik bir felç yaşarken, Rus hükümetinin aklına İspanya hükümetinin arabuluculuk yapması önerisi gelir. Dikkatini bu bölgeye çevirmeye başlayan ve aynı zamanda bölgede doğrudan hiçbir çıkarı bulunmayan İspanya; Romen ve Bulgar pozisyonları arasında adil bir tarafsızlığı sağlayabilecek ve her iki taraf için de tatmin edici bir anlaşmaya varabilecek donanımda görünmekteydi.⁷¹

Balkan Savaşları’ndaki bir diğer ilginç hadise ise 1912 yılında İstanbul’a demirleyen İspanyol kruvazörü Reina Regente’nin limanda Alman kruvazörü Goeben ile karşılaşmasıdır.⁷² Bu önemli tanıklık⁷³ Osmanlı’yı 1914’te savaşa sürükleyecek olan gemilerin iki yıl öncesinden bölgede hazır bulunduğunu ve Almanya’nın Osmanlı Devleti’ni ne kadar yakından takip ettiğini

⁶⁸ Ödüllendirilen subaylar arasında yer alan bu isim, ileride İspanya’yı yönetecek olan diktatör Francisco Franco’nun ağabeyidir. Kendisi o sırada genç bir teğmen olarak İstanbul’dadır.

⁶⁹ Diario Oficial Del Ministerio De Marina, núm.57, 12 de marzo de 1913, 408.

⁷⁰ Pablo Martín Asuero, “El Consulado de España en Estambul y la protección de sefardies (1804-1913)”, *Quaderns de la Mediterrània*, núm.8 (Junio 2007): 325.

⁷¹ Basciani, “Los Dos Desconocidos: España y El Mundo Balcánico Desde La Crisis Oriental Hasta La Primera Guerra Mundial (1877-1918)”, 26.

⁷² El Debate, 5 de noviembre de 1912.

⁷³ Luis Perales Garat, “El Apasionante Crucero del Goeben”, *Revista de Historia Naval*, núm.157 (2022): 108.

açıkça kanıtlamaktadır. Bu durum büyük savaşın stratejik hazırlıklarının ve Alman nüfuzunun aslında çok daha önceden başladığını gözler önüne sermektedir.

Sonuç olarak İspanyol *Reina Regente* kruvazörü Balkan Savaşları'nda herhangi bir çatışmaya girmede ve toplarını ateşlemedi ancak İstanbul'un en kaotik dönemlerinden birinde hem bir hastane ve sığınak hem de bir diplomatik kale gibi çalışarak görev aldı.

İspanyol Gözlemcilerin Raporlarında Balkan Savaşları'nda Sağlık Durumu

Yüzyıllardır toplumları olumsuz etkileyen salgın hastalıklar, sıklıkla ölüm gibi ciddi sonuçlara sebep olmuştur. Bu durumdan Osmanlı Devleti de nasibini almıştır.⁷⁴ I. Balkan Savaşı'nda Osmanlı Devleti, Bulgaristan karşısında ağır bir mağlubiyet almış ve Rumeli'deki topraklarından çekilmeye başlamıştı. Şüphesiz, Osmanlı'yı savaşlardan daha çok etkileyen olay kolera salgınıydı. Salgın o derece etkiliydi ki doktor ve hemşirelerden de kolera yüzünden ölenler oluyordu. Üstelik salgın, İstanbul'u da tehdit ediyordu.⁷⁵

Osmanlı Devleti'nin Balkan Savaşları'ndaki başarısızlığının en önemli sebeplerinden biri de hazırlıksız olması idi. Bilhassa askerler arasında daha sonra da siviller arasında yayılan kolera büyük problem olmuştur. Sağlık koşulları bakımından son derece eksik bir durumda olduğu anlaşılan birliklerde temiz su önem arz ediyordu⁷⁶

1912-1913 Balkan Savaşları'nda, İspanya Savaş Bakanlığı tarafından harekâtları yerinde incelemek üzere Albay D. Pío Suárez Inclán başkanlığında savaş bölgesine bir heyet gönderilmiş ve bu heyet tarafından hazırlanan kalın bir ciltten oluşan rapor yayımlanmıştır.⁷⁷

Reina Regente kruvazörü gibi Balkan Savaşları'nda İspanyol Kızılhaçı'da (Cruz Roja Española) insani yardım faaliyetleri başlatıp, bunu "*Balkan Savaşı münasebetiyle, İspanyol Kızılhaçı, savaşan uluslara yardım amacıyla yapılacak her türlü bağış genel merkezinde (Atocha No: 65, Kat: 1) kabul edecektir. Toplanan yardımlar, bağışçı tarafından belirtilen komiteye ulaştırılacak; herhangi bir tercih belirtilmemesi durumunda ise tam tarafsızlık ilkesi gereği İstanbul (Konstantinopolis), Atina, Çetine, Sofya ve Belgrad komiteleri arasında eşit olarak paylaştırılacaktır. Yardımların mutlaka nakit para olarak yapılması gerekmektedir.*"⁷⁸ şeklinde bir bildiri ile İspanyol halkına duyurmuştur.

İspanyol basınında da yer bulan ve seferberlik döneminde Profesör Wieting Paşa⁷⁹ tarafından düzenli olarak Türk ordusunun sağlık altyapısını bildiren raporlar sahadaki gerçek durumu tüm açıklığıyla ortaya koymaktadır. Bu kayıtlar; seferberlik süreci boyunca Türklerin maruz kaldığı menfi(olumsuz) basın faaliyetlerinden duyulan rahatsızlık ile personel yeterliliğinden tıbbi malzeme organizasyonuna kadar cephe gerisindeki işleyişe dair detayları içermektedir. Aynı zamanda Balkan Savaşları'na cephede tanıklık eden İspanyol Binbaşı Tabip J. Potous da hazırladığı bildirimlerle Türk askerinin sahadaki duruşuna ve ordunun genel düzenine açıklık getirmektedir:

Balkan Savaşları dönemine ait saha kayıtları ve İspanyol askerî kaynakları incelendiğinde, dönemin sağlık hizmetlerinin sanılanın aksine yeterli düzeyde olduğu ve yaralıların tedavisiz bırakılmadığı görülmektedir. Tüm askerî birimlerde personel ve tıbbi malzeme stoğu eksiksiz bir şekilde planlanmış; yoğun çatışmalar sırasında münferit pansuman noktalarında yaşanan geçici kaynak tükenmeleri ise merkezi lojistik ağlar sayesinde hızla giderilmiştir. Bu dönemdeki organizasyonel başarının temelinde stratejik bir görev dağılımı yatmaktadır. Askerî doktorların tamamı aktif çatışma bölgelerine, yani cephe hattına

⁷⁴ Özlem Makbule Taşkıran, "19. Yüzyıldan Balkan Savaşlarına Makedonya'da Salgın Hastalıklar", *Çağdaş Türkiye Araştırmaları Dergisi*, c.XXI, sy.43 (2021): 541.

⁷⁵ Metin Ayışığı, "Balkan Savaşları Sırasında Kolera ile Mücadele", *Türk Dünyası Araştırmaları*, c.126, sy.248 (2020): 50.

⁷⁶ Ayışığı, "Balkan Savaşları Sırasında Kolera ile Mücadele", 49.

⁷⁷ Revista de Sanidad Militar (Savunma Bakanlığı Askeri Sağlık Dergisi), núm.3, 1 de febrero de 1914, 86.

⁷⁸ Revista de Sanidad Militar, núm.21, 1 de noviembre de 1912, 677-78.

⁷⁹ Asıl adıyla Julius Wieting, Osmanlı İmparatorluğu'nun son döneminde görev yapmış, Türk tıp tarihinde ve askeri cerrahisinde çok kritik bir rol oynamış Alman cerrah ve tıp profesörüdür. 1902 yılında İstanbul'a gelmiş ve Gülhane Tatbikat Mektebi'nde (Gülhane Askeri Tıp Akademisi) cerrahi profesörü olarak görev yapmıştır. Osmanlı ordusunda gösterdiği üstün hizmetler ve askerî tıbbın modernleşmesine katkıları nedeniyle kendisine "Paşa" unvanı verilmiştir. 1912-1913 Balkan Savaşları sırasında, cephe gerisinde yaralıların tedavisi ve sahra hastanelerinin organizasyonunda bizzat çalışmıştır. Modern savaş cerrahisi tekniklerini Türk hekimlerine öğretmiş; ateşli silah yaralanmaları, kangren ve amputasyon gibi konularda uzmanlaşmıştır.

sevk edilirken; İstanbul'daki tahliye hastanelerinin yönetimi sivil doktorlar, Hilal-i Ahmer (Kızılay) ve Kızılhaç delegasyonları arasındaki güçlü iş birliğiyle yürütülmüştür. Hem ulusal derneğin hem de bölgeye gelen yabancı heyetlerin sunduğu bu koordineli hizmetler, ordunun genel düzenini ve sağlık altyapısını ayakta tutan en önemli unsurlar olarak öne çıkmaktadır.⁸⁰

Osmanlı Devleti, Balkan Savaşları'na girdiğinde Askerî Sağlık Kolordusu stratejik bir yeniden yapılanma sürecini tamamlamış bulunuyordu. Sadece birkaç yıl öncesine kadar askerî birlikler; üniforma giymelerine rağmen askerî formasyondan uzak, saha manevralarına yabancı ve tıp branşının gerektirdiği modern teknik eğitimden yoksun hekimler tarafından idare edilmekteydi. Sağlık kolordusunun ve hizmet birimlerinin yalnızca üç yıl gibi kısa bir sürede çağdaş standartlarda yeniden organize edilmesi, sahadaki mücadelenin temel taşıını oluşturmıştır.⁸¹

Balkan Savaşları sırasında Osmanlı ordusunda uygulanan bireysel sağlık önlemleri, cephe gerisindeki organizasyonun başarısını teyit eder niteliktedir. Bu dönemde her askere, yaralanma anında ilk müdahaleyi kendi başına veya bir arkadaşla aracılığıyla yapabilmesine olanak tanıyan kişisel ilk yardım paketleri dağıtılmıştır. Söz konusu paketler, özellikle birçok yaralının ek bir sargı işlemine gerek duyulmadan güvenli bir şekilde İstanbul'daki tahliye hastanelerine ulaştırılmasında kilit rol oynamıştır. Uygulamada, bu paketlerin gövde yaralanmaları gibi daha kompleks travmalarda bazı sınırlılıkları olduğu ve büyük çaplı mühimmatların yol açtığı ağır hasarlar için daha kapsamlı pansuman setlerine ihtiyaç duyulduğu gözlemlense de genel etkinlikleri tartışmasızdır. Sonuç olarak, her askerin bu hayati ekipmanı üzerinde taşıması, sahra tıbbi açısından stratejik bir zorunluluk olarak kabul edilmiş ve can kayıplarının önlenmesinde yüksek verim sağlamıştır.⁸²

Balkan Savaşları'nın askerî ve lojistik genel çerçevesi görünümü incelendiğinde, müttefik orduların özellikle de Bulgar kuvvetlerinin sergilediği hazırlık süreci dikkat çekicidir.⁸³ Bu orduların sahadaki başarısında, stratejik bir azimle yürütülen hazırlık safhasının yanı sıra sevk ve idaredeki disiplin ile sağlık kaynaklarının rasyonel bir planlama dahilinde tahsis edilmesi belirleyici rol oynamıştır. Söz konusu temel faktörler, askerî personelin sarsılmaz duruşuyla birleştiğinde, müttefiklerin operasyonel üstünlüğünü henüz savaşın erken safhalarında dahi belirgin kılan bir avantaj sağlamıştır.⁸⁴

Balkan müttefiklerinin savaş öncesi hazırlıkları incelendiğinde, Bulgaristan'ın uzun süredir yürüttüğü kusursuz askerî organizasyon ve bu yapıyla eş güdümlü gelişen sağlık hizmetleri, sistemin modernleşme potansiyelini açıkça ortaya koymaktadır. Benzer şekilde Sırbistan'ın, savaşın hemen öncesinde ve başlangıç safhasında, uluslararası tedarikçilerin dikkatini çekecek ölçekte modern dezenfeksiyon ve su sterilizasyon cihazları stokladığı görülmektedir. Karadağ'ın sınırlı kapasitesi bir kenara bırakıldığında, müttefik devletlerin bu teknolojik yatırımları, sağlık koşullarını askerî önceliklerin merkezine yerleştirdiklerinin somut bir göstergesi olarak değerlendirilmelidir.⁸⁵

Yunanistan tarafında ise sağlık organizasyonu büyük bir titizlikle ele alınmış ve bu kritik görevin yönetimi Fransız Başhekim M. Arnaud'ya devredilmiştir. Bu iş birliğinin bir sonucu olarak, özellikle Selanik ordusu bünyesinde kurulan Kızılhaç tesisleri, dönemin standartlarının üzerindeki donanımıyla dikkat çekmiştir. Müttefiklerin genel ambulans ve sahra hastanesi organizasyonları, tarafsız gözlemciler tarafından da takdirle karşılanmıştır. Nitekim Lüleburgaz ve Kırklareli (Kırkkilise) muharebelerinin ardından bölgede incelemelerde bulunan Lille Tıp Fakültesi öğretim üyelerinden Dr. Le Fort, Bulgar ve Sırp ambulans sistemlerinin işleyişini, sahadaki etkinliği bakımından son derece başarılı bulmuştur.⁸⁶

Osmanlı askerî idaresi, sağlık donanımının stratejik önemini gözeterek alay seviyesinde geniş kapsamlı bir sağlık kadrosu (doktor, eczacı, sağlık memuru ve sıhiye neferleri) yapılandırmasına gitmiştir. Sağlık bölüklerinin Alman askerî ekolüne göre organize edildiği bu sistemde, her bir subay ve askere kişisel ilk yardım paketi ulaştırılması gibi modern uygulamalar hayata geçirilmiştir. Ancak bu teknik hazırlıklar, sahadaki operasyonel gerçekliklerle ciddi bir tezat oluşturmıştır. Ordunun sürekli geri çekilmek zorunda kalması ve buna paralel olarak bitkin, hasta bir sivil nüfusun da orduyla birlikte göç etmesi, eldeki nakliye araçlarının hızla tükenmesine yol açmıştır. Sağlık altyapısı üzerindeki bu baskı, uluslararası yardım

⁸⁰ Revista de Sanidad Militar, núm.5, 1 de marzo de 1913, 157-58.

⁸¹ Revista de Sanidad Militar, núm.5, 1 de marzo de 1913, 157-58.

⁸² Revista de Sanidad Militar, núm.5, 1 de marzo de 1913, 157-58.

⁸³ Revista de Sanidad Militar, núm.8, 15 de abril de 1913, 247.

⁸⁴ Revista de Sanidad Militar, núm.8, 15 de abril de 1913, 247-48.

⁸⁵ Revista de Sanidad Militar, núm.8, 15 de abril de 1913, 248.

⁸⁶ Revista de Sanidad Militar, núm.8, 15 de abril de 1913, 248.

kuruluşlarının organizasyonel gecikmeleriyle daha da derinleşmiştir. Sonuç olarak, Kızılhaç yardımlarının sahaya geç ulaşması ve Hilal-i Ahmer (Kızılay) ile yapılan sınırlı iş birlikleri; kolera salgınıyla birleşen tıbbi ihtiyaçları karşılamada yetersiz kalmış, teorideki hazırlık sahadaki lojistik çöküşün gölgesinde kalmıştır.⁸⁷

Yunanistan askerî idaresi, hareket kabiliyetini artırmak amacıyla lojistik altyapısında köklü bir değişikliğe giderek; eski ve ağır nakliye ile barınma araçlarını, Fransız tıbbi standartlarına uygun daha hafif ve fonksiyonel modellerle yenilemiştir. Bireysel sağlık ekipmanları konusunda ise hem Fransız hem de Avusturya modellerini esas alan kişisel ilk yardım paketlerini ordu genelinde kullanıma sunmuştur. Benzer bir başarı grafiği çizen Sırbistan da Yunanistan'ınkine paralel, yüksek standartlarda bir sağlık organizasyonu hayata geçirmiştir. Bu organizasyonun operasyonel verimliliği ve kapasite yönetimindeki başarısı, dönemin verilerine de somut bir şekilde yansımıştır. Dr. Arnaud'nun sunduğu verilere göre, Sırp makamlarının hazırlıklı oluşunun bir göstergesi olarak Belgrad'da tahsis edilen 7.000 yatağın sadece 5.000'ine ihtiyaç duyulmuş; bu durum, müttefiklerin sağlık planlamasındaki öngörüsünü ve kapasite fazlası oluşturabilecek kadar sistemli çalıştığını kanıtlamıştır.⁸⁸

Balkan Savaşları'nın en yıkıcı unsurlarından biri olan salgın hastalıklar ve enfeksiyonel komplikasyonlar, sahadaki sıhhi tabloyu ağırlaştırmıştır. 1 Aralık 1912 tarihine kadar Ayastefanos (Yeşilköy) bölgesinde karantinaya alınan şüpheli vakalarla birlikte toplam koleralı hasta sayısı 15.836'ya ulaşmış, bu vakaların 2.757'si ölümle sonuçlanmıştır. Bu veriler, salgının boyutlarına rağmen en hafif vakaların dahi izolasyonu konusunda gösterilen titizliğin bir kanıtı niteliğindedir. Öte yandan, birinci hat birliklerine uygulanan önleyici aşılar sayesinde tifo vakaları kontrol altında tutulabilmişse de dizanteri ciddi bir tehdit olarak varlığını sürdürmüştür. Yaralıların sevk sürecindeki lojistik yetersizlikler, ikincil enfeksiyonların gelişiminde doğrudan belirleyici olmuştur. Özellikle yaralı tahliyesinde daha önce at nakliyesi için kullanılmış vagonların tercih edilmesi, tetanos vakalarındaki artışın temel sebebi olarak görülmektedir. Bu olumsuz koşullar nedeniyle yaralıların %0,3'ünde tetanos gelişmiş ve bu vakalarda %90 gibi oldukça yüksek bir ölüm oranı kaydedilmiştir. Ayrıca nakliye zorlukları; uyluk ve bacak kırığı gibi ağır yaralanmaların enfekte olmasına, kokuşmuş flegmonların (yumuşak doku iltihapları) gelişmesine ve nihayetinde hayati bir zorunluluk olarak uzuv amputasyonlarına yol açmıştır.⁸⁹

Savaşın ilerleyen safhalarında, uluslararası yardım organizasyonlarının sahaya intikali genellikle kriz derinleştikten sonra gerçekleşmiştir. Bu durum, Osmanlı idaresini kendi imkânlarıyla bir lojistik ağ kurmaya zorlamıştır. Kurulumu oldukça güç şartlarda gerçekleştirilen menzil birimleri⁹⁰; İstanbul'dan Dedeoğlu ve Gümölcine hattına kadar uzanan geniş bir coğrafyada menzil hastaneleri, yaralı kabul merkezleri ve stratejik malzeme depoları şeklinde organize edilmiştir. Yaralı tahliyesi operasyonlarında, aslen cephe hattına asker ve mühimmat sevkiyatı için planlanmış olan demiryolu ağından istifade edilmiştir. Bu süreçte tıbbi nakliyenin kalitesini artırmak amacıyla, sarsıntıları minimize eden yaylı ve özel askı mekanizmalarına sahip Linxweyler sistemi⁹¹ aparatları kullanılmıştır. Söz konusu askı sistemleri, demiryolu vagonlarının hızla ambulans katarlarına dönüştürülmesini sağlayarak, yaralıların cepheden gerideki sağlık merkezlerine naklinde hayati bir kolaylık sunmuştur.⁹²

Osmanlı ordusunun İstanbul hattına doğru geri çekilmesiyle birlikte, önceden planlanan menzil hizmetleri stratejik bir daralma sürecine girmiştir. 21 Ekim ile 3 Aralık tarihleri arasında İstanbul'a ulaştırılan yaralı sayısı, 500'den fazlası nehir yoluyla olmak üzere toplamda yaklaşık 18.000'e ulaşmıştır. Ancak bu sayısal veriler krizin sadece başlangıcını temsil etmektedir; ilerleyen süreçte kolera, dizanteri ve diğer epidemik hastalıkların yayılımıyla birlikte şehre giriş yapan hasta ve yaralı sayısı bu miktarın iki katını aşmıştır. Söz konusu hareketlilik, yalnızca askerî unsurlarla sınırlı kalmamış; savaştan kaçan, yanlarında aileleri ve temel eşyalarıyla İstanbul'a sığınan muazzam bir sivil mülteci kitlesiyle birleşmiştir. Bu mülteci grubunun, yaralı ve koleralı askerleri taşıyan tren hatlarını kullanmak zorunda kalması, salgın hastalıkların yayılım riskini ve

⁸⁷ Revista de Sanidad Militar, núm.8, 15 de abril de 1913, 248-49.

⁸⁸ Revista de Sanidad Militar, núm.8, 15 de abril de 1913, 249.

⁸⁹ Revista de Sanidad Militar, núm.9, 1 de mayo de 1913, 296-97.

⁹⁰ Menzil Hastanesi, savaş dönemlerinde cephenin hemen gerisinde değil, ordunun ilerleyiş güzergâhı (menzil) üzerinde kurulan ikinci kademe askeri hastanelerdir.

⁹¹ Yaylı ve özel askı mekanizmalı sedye taşıma düzeneği.

⁹² Revista de Sanidad Militar, núm.10, 15 de mayo de 1913, 332-33.

lojistik yükü kaotik bir boyuta taşımıştır. Bu ihtiyaca yanıt verebilmek adına İstanbul genelinde 40.000 yatak tahsis edilmiş; tahliye operasyonlarının sürekliliğini sağlamak için ise şehirdeki tüm fayton, araba ve otomobil gibi nakliye araçlarına devlet kararıyla el konulmuştur.⁹³

Balkan Savaşları sırasında patlak veren kolera salgını, bölgeye intikal eden Suriye birlikleri vasıtasıyla orduya taşınmıştır. Bölgedeki salgın riskinin önceden tespit edilmesi üzerine, birlikler Bağdat İstasyonu'na yaya olarak nakledilmiş ve burada uluslararası teamüller doğrultusunda beş günlük bir karantina sürecine tabi tutulmuştur. Ancak bu önlemlere rağmen hastalığın ortaya çıkması, mevcut beş veya on günlük karantina sürelerinin yayılım hızı karşısında yetersiz kaldığını bilimsel olarak kanıtlamıştır. Nitekim salgın odağından ayrılan hiçbir askerin operasyon sahasına ulaşması on günden az sürmemiş, buna rağmen 11 Kasım tarihinde İstanbul yakınlarındaki Ayastefanos (Yeşilköy) mevkiinde hem askerler hem de demiryolu personeli arasında ilk vakalar rapor edilmiştir. Salgının kontrol altına alınması amacıyla hızlı ve stratejik bir kriz yönetimi uygulanmıştır. Bu kapsamda; Hadımköy'de toplanan hastaların derhal izolasyonu sağlanmış, etkilenen köyler kordon altına alınarak giriş-çıkışlar kısıtlanmıştır. Hasta ve nekahat dönemindeki (iyileşmekte olan) bireylerin Boğaz hattına ve İzmit Körfezi'ne tahliyesi gerçekleştirilirken, eş zamanlı olarak yürütülen genel hijyen ve dezenfeksiyon seferberliği sayesinde hastalığın yayılım hızı kesilerek salgının kontrol altına alınması başarılmıştır.⁹⁴

Müttefik kuvvetlerin ana gövdesini oluşturan Bulgar askerî profili; fiziksel dayanıklılığı yüksek ve her türlü mahrumiyete alışkın bir yapı sergilemekteydi. Standart askerî kıyafetlerin yanı sıra, özellikle ayak ve bacaklara sarılan yün sargılar ile deri sandaletlerden oluşan geleneksel ayakkabı sisteminin kullanılması, orduda sıkça rastlanan ayak hastalıklarını kayda değer ölçüde minimize etmiştir. Ancak bu bireysel dayanıklılık ve donanım başarısı, tıbbi organizasyonun geneline yansıyamamıştır. Bulgar ordusunun yirmi üç alayında kişisel ilk yardım paketinin tamamen eksik olması ve kırıkların sabitlenmesi için gereken atel ile tıbbi malzeme stoklarının yetersizliği, sahadaki yaralıların durumunu ağırlaştırmıştır. Pek çok askerin, kırık tedavisi için sekiz gün veya daha uzun süre beklemek zorunda kalması, lojistik bir zafiyetin göstergesidir. Hijyen ve sağlık yönetimi açısından bakıldığında ise orduda tifo ve lekeli humma (tifüs) vakalarının yaygınlaştığı görülmektedir. Başlangıçta %10 seyreden kolera kaynaklı mortalite oranının, savaşın ilerleyen safhalarında %50'ye tırmanması krizin boyutlarını ortaya koymaktadır.⁹⁵

Balkan Savaşları, dönemin en modern silahlarının kullanıldığı bir sahne olarak 1870 yılından o güne dek Avrupa coğrafyasında görülen en kanlı çatışmalara ev sahipliği yapmıştır. Savaş meydanlarında gerçekleşen ani ölüm oranları, başlangıçta yapılan tüm askerî öngörülerini aşan bir boyuta ulaşmıştır. Bu durumun somut bir örneği olarak Lüleburgaz Muharebesi'nde Bulgarların %43'ü, Osmanlı kuvvetlerinin ise %52'si gibi kritik bir oranı savaş dışı kalmıştır. Böylesine ağır kayıpların yaşandığı bir ortamda, müttefiklerin özellikle Bulgar ve Sırp ambulans organizasyonları tarafsız gözlemcilerin takdirini kazanmıştır. Bu operasyonel sürece sağlanan uluslararası destek de kayda değerdir; nitekim sadece Sofya örneğinde bile Rusların 250 yatak kapasiteli iki tam teşekküllü hastane tesis ettiği görülmektedir. Dönemin sağlık yönetimi açısından dikkat çekici bir diğer husus ise iş bölümündeki keskinliktir: Bulgaristan'daki tüm sivil doktorlar doğrudan cephe hattına sevk edilmiş, bu durumun doğal bir sonucu olarak cephe gerisindeki sağlık hizmetlerinin idaresi ve yönetimi neredeyse tamamen yabancı cerrahlar tarafından üstlenilmiştir.⁹⁶

Savaş sahasından elde edilen veriler, askerlerin beslenme alışkanlıkları ile klinik tabloları arasında doğrudan bir bağlantı olduğunu ortaya koymaktadır. Özellikle Yunan askerleri ile Sırp köylü kökenli birliklerin vejetaryen ağırlıklı beslenme düzenleri ve alkol tüketiminden kaçınmaları, bu personelin anesteziye verdiği yanıtın kalitesini artırmış ve cerrahi yaraların iyileşme sürecini hızlandırmıştır. Buna karşın, moral çöküntüsü yaşayan ve yetersiz beslenme koşullarıyla mücadele eden Osmanlı birliklerinde iyileşme süreçlerinin çok daha sancılı geçtiği gözlemlenmiştir. İlginç bir tıbbi veri olarak, savaşın genelinde enfeksiyon komplikasyonları, tetanos ve flegmon (iltihaplı) vakaların görülme sıklığı beklenenin aksine nispeten

⁹³ Revista de Sanidad Militar, núm.10, 15 de mayo de 1913, 332-33.

⁹⁴ Revista de Sanidad Militar, núm.10, 15 de mayo de 1913, 332-33.

⁹⁵ Revista de Sanidad Militar, núm.13, 1 de julio de 1913, 434-36.

⁹⁶ Revista de Sanidad Militar, núm.15, 1 de agosto de 1913, 501-02.

düşük seviyelerde seyretmiştir. Bu durum, dönemin sahra tıbbi uygulamalarının veya çevresel faktörlerin enfeksiyonel riskleri belirli bir ölçüde sınırladığını da göstermektedir.⁹⁷

Balkan Savaşları, özellikle müttefik devletlerin lojistik ve tıbbi süreçleri incelendiğinde, titiz bir organizasyon ve stratejik planlama sayesinde savaş meydanındaki ölüm oranlarının düşürülebileceğini kanıtlayan bir dönüm noktası olmuştur. Bu başarı yalnızca yeterli mühimmat, tıbbi malzeme ve finansal kaynakların varlığına değil; aynı zamanda kriz görev bilinci yüksek ve modern eğitimden geçmiş uzman bir personel kadrosunun önemine işaret etmektedir. Dolayısıyla bu süreç, askeri başarının tek kuvvetten ziyade, sistemleşmiş bir hazırlık ve nitelikli sağlık ekibi yönetimiyle mümkün olduğunu göstermiştir.

Sonuç

1911-1913 yılları arasında çatışmaların ve diplomatik krizlerin odağında yer alan Balkanlar'da yaşanan askerî ve siyasî hareketlilik, sadece yerel bir çatışma değil; Avrupa'nın yüzyıllık dengelerini temelinden sarsan bir dönüm noktası olmuştur. İtalya'nın Trablusgarp'ı işgaliyle başlayan süreç, Osmanlı İmparatorluğu'nun bölgedeki otoritesinin çöküşünü hızlandırmış ve Balkan devletleri için büyük bir fırsat doğmuştur. Ancak bu süreçte kurulan ittifaklar ve kazanılan zaferler bölgeye huzur getirmekten ziyade daha derin bir istikrarsızlığın zeminini hazırlamıştır. Sırbistan'ın topraklarını neredeyse iki katına çıkararak ulaştığı yeni güç seviyesi ve Slav halklarını tek bir bayrak altında toplama hedefi Avusturya-Macaristan İmparatorluğu için artık sadece diplomatik bir sorun değil doğrudan kendi toprak bütünlüğüne yönelik bir tehdit halini almıştır.

İspanyol tarih yazımı açısından bu dönem, "98 Felaketi" ile başlayan imparatorlukların çözülme sürecinin Doğu Avrupa'daki yansıması olarak görülebilir. İspanya'nın 1898'de Küba, Filipinler ve Porto Riko'yu kaybetmesiyle yaşadığı o derin kimlik krizi ve yenilenme ihtiyacı Balkan Savaşları sonrası Osmanlı Devleti ve hatta Avusturya-Macaristan üzerinde de hissedilmiştir. İspanya kendi iç dünyasına ve reformlarına odaklanırken bu süreçte sadece sessiz bir gözlemci kalmamayı tercih ederek siyasî ve askerî gücünün hâlâ aktif olduğunu kanıtlamak ve bölgedeki vatandaşlarını korumak amacıyla *Reina Regente* kruvazörünü ve sağlık heyetini Türk topraklarına göndererek sürece somut bir boyut kazandırmıştır. *Reina Regente*'nin varlığı sadece bir bayrak gösterme yarışı değil aynı zamanda savaşın yıktığı coğrafyada üstlenilen insani yardım faaliyetlerinin de merkezi olmuştur. İspanyol heyeti, cephe gerisindeki başta kolera salgınlarını ve sağlık koşullarını raporlayarak dönemin zorlu şartlarında tıbbi ve sosyal yardımlara öncülük etmiştir. Bu tutum, İspanya'nın Balkanlar'daki trajediyi sadece stratejik bir değişim olarak değil aynı zamanda insani bir sorumluluk alanı olarak gördüğünü kanıtlamıştır.

Sonuç olarak, Balkanlar'daki güç boşluğu intikam ve genişleme arzusuyla dolmuştur. I. Balkan Savaşı'nın yükünü taşımasına rağmen masa başında kaybeden Bulgaristan'ın yaşadığı ulusal felaket Avrupa'daki ittifak bloklarını daha da keskinleştirmiş ve bu devletleri büyük bir hesaplaşmanın eşiğine getirmiştir. 1913 Bükreş Antlaşması ile sağlanan barış yalnızca anlaşma üzerinde kalıp büyük hesaplaşmanın sadece bir süreliğine üzerini örtmüştür. Balkan Savaşları, bölgedeki sınırları yeniden çizmiş olsa da devletler arasındaki öfkeyi ve büyük güçlerin rekabetini daha da çoğaltmıştır. Rusya'nın Balkanlar'daki nüfuzunu artırma çabaları, Sırbistan'ın kontrolsüz büyümesi ile milliyetçilik kavramının bütün bölgeyi sarması ve Avusturya-Macaristan'ın bu büyümeyi durdurma arzusu, 1914'te Saraybosna'da patlayacak olan o meşhur kıvılcımın asıl barutunu oluşturmuştur.

⁹⁷ Revista de Sanidad Militar, núm.17, 1 de septiembre de 1913, 565-67.

Hakem Değerlendirmesi: Dış bağımsız.

Çıkar Çatışması: Yazar, çıkar çatışması olmadığını beyan etmiştir.

Finansal Destek: Yazar, bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir.

Yapay Zekâ Kullanımı: Yazar bu çalışma için yapay zekâ destekli uygulama kullanmadığını beyan etmiştir.

Peer-review: Externally peer-reviewed.

Conflict of Interest: The author have no conflicts of interest to declare.

Financial Disclosure: The author declared that this study has received no financial support.

Use of Artificial Intelligence: The author declared that he did not use an AI-supported application for this work.

Kaynaklar

Arşiv Belgeleri

Correspondencia Grecia: 1.602.

Correspondencia Turquía: H.2697.

Sürelî Yayınlar

La Independencia, 8 de noviembre de 1912.

El Debate, 5 de noviembre de 1912.

El Debate, 8 de noviembre de 1912.

El Debate, 7 de noviembre de 1912.

El Liberal, 17 de noviembre de 1912.

La Correspondencia de España, 31 de mayo de 1913.

La Correspondencia de España, 11 de agosto de 1913.

El Socialista, 21 de julio de 1913.

El Socialista, 11 de agosto de 1913.

Diario Oficial Del Ministerio De Marina, Núm.243, 30 de octubre de 1912, 1637-638.

Diario Oficial Del Ministerio De Marina, Núm.3, 4 de enero de 1913, 14-5.

Diario Oficial Del Ministerio De Marina, Núm.18, 24 de enero de 1913, 116.

Diario Oficial Del Ministerio De Marina, Núm.57, 12 de marzo de 1913, 408.

Revista de Sanidad Militar, Núm.3, 1 de febrero de 1914, 86.

Revista de Sanidad Militar, Núm.21, 1 de noviembre de 1912, 677-78.

Revista de Sanidad Militar, Núm.5, 1 de marzo de 1913, 157-58.

Revista de Sanidad Militar, Núm.8, 15 de abril de 1913, 247-49.

Revista de Sanidad Militar, Núm.9, 1 de mayo de 1913, 296-97.

Revista de Sanidad Militar, Núm.10, 15 de mayo de 1913, 332-33.

Revista de Sanidad Militar, Núm.13, 1 de julio de 1913, 434-36.

Revista de Sanidad Militar, Núm.15, 1 de agosto de 1913, 501-02.

Revista de Sanidad Militar, Núm.17, 1 de septiembre de 1913, 565-67.

Araştırma ve İnceleme Eserler

Ak, İlyas. "İngiliz Basınına Göre Birinci Dünya Savaşı'nın Başlarında Türk-Yunan Gerginliği (Temmuz-Kasım 1914)". *Balkan Araştırma Enstitüsü Dergisi*, C.14, sy.2 (Aralık 2025): 351-400.

Alonso Verdugo, Carmen. *Perspectivas Alteradas Tras El Desastre Del 98: La Guerra Hispano-Estadounidense A Través De Eduardo Herrera De La Rosa*. Salamanca: Epsir, 2025.

Anca Alamillo, Alejandro. "La Tradición Humanitaria de La Armada". *Revista de Historia Naval*, Núm.167 (2025): 9-65.

- Antós Viscasillas, Jaime. "Un Siglo De La Presencia Naval De España En El Conflicto De Los Balcanes (1912-1913)". *Revista General De Marina*, Vol.264 (Marzo 2013): 207-217.
- Ayışığı, Metin. "Balkan Savaşları Sırasında Kolera İle Mücadele". *Türk Dünyası Araştırmaları*, C. 126, sy. 248 (2020): 49-64.
- Basciani, Alberto. "Los Dos Desconocidos: España y El Mundo Balcánico Desde La Crisis Oriental Hasta La Primera Guerra Mundial (1877-1918)". *Spagna Contemporanea*, Núm.14 (1998): 21-34.
- Basciani, Alberto. "Los Balcanes: El Avispero Revisitado, Desde La Crisis Oriental De 1908 A La Primera Guerra Mundial". *Historia y Política*, Núm.32 (Julio-Diciembre 2014): 120-21.
- Cira, William. *The Spanish-American War*. Carlisle: USAWC, 1999.
- Emir, Ali Haydar. *Balkan Tarihinde Türk Filosu*. İstanbul: Deniz Matbaası, 1932.
- Gil Pecharromán, Julio. "Los Balcanes Contemporáneos (1)". *Cuadernos Historia* 16, Núm.236 (1985): 4-31.
- Girón Garrote, José. "Los Balcanes: del Congreso de Berlín al nacimiento de Yugoslavia (1878-1918)". *Investigaciones históricas: Época moderna y contemporánea*, Núm.22 (2002): 237-49.
- Herrén López, Ángel. *Historia Contemporánea (1914-1989) "La Primera Guerra Mundial"*. Madrid: UNED Editorial, 2004.
- Instituto Histórico Bachiller Sabuco. *Tema 15: La Crisis del 98 y Sus Consecuencias*. Albacete: IES Bachiller Sabuco, 2026.
- Koloğlu, Orhan. *Tarihte Balkanlar, Balkanlar*. İstanbul: 1993.
- Martín Asuero, Pablo. "El Consulado de España en Estambul y la protección de sefardies (1804-1913)". *Quaderns de la Mediterrània*, Núm.8 (Junio 2007): 320-26.
- Navarro Gonzáles, Berenice. "Las guerras balcánicas de 1912 y 1913: Solidificación de Identidades Bajo el sistema de Poder Decimonónico". Tesis Licenciatura en Relaciones Internacionales, Benemérita Universidad Autónoma de Puebla, 2015.
- Özcan, Halil. "Telgrafçı İhsan (Pere) Bey'in Gözünden Trablusgarp ve Balkan Savaşları Sırasında Çanakkale Boğazı'nın Ablukası ve Bozcaada'nın İşgali". *Cumhuriyet Tarihi Araştırmaları Dergisi* 18, sy. 35 (Bahar 2022): 103-135.
- Paz Paredes, Lorena. *La Otra Revolución Rusa Populismo y Marxismo en Las Revueltas Campesinas de Los Siglos XIX y XX*. Editör Rodríguez, Alicia. *Óscar de Pablo ve Armando Bartra*. Ciudad de México: Brigada para Leer en Libertad, 2017.
- Perales Garat, Luis. "El Apasionante Crucero del Goeben". *Revista de Historia Naval*, Núm.157 (2022): 107-31.
- Petrovici, Zorann. "Al encuentro del mundo. Las Redes Diplomática y Consular de La España de Alfonso XIII: Evolución y Adaptación". *APORTES*, Vol.36, Núm.106 (Julio-Octubre 2021): 77-107.
- Pieltain De La Peña, Ricardo. *La Guerra Turco-Balcánica De 1912-1913*. Madrid: Imprenta del Cuerpo de Artillería, 1914.
- Rey, Ahmet Reşit. *Gördüklerim-Yaptıklarım*. İstanbul: 1945.
- Rodríguez Garat, Juan. "No Eran de Madera. En Defensa del Almirante Pascual Cervera (Parte I. La Escuadra Rumbo a Cuba)". *Revista General de Marina*, Vol.287, Núm.3 (2024): 533-49.
- Sabis, Ali İhsan. *Balkan Harbinde Neden Mağlup Olduk?*. Yayına Hazırlayan Hasip Saygılı. İstanbul: İlgi Kültür Sanat Yayınları, 2014.
- Sander, Oral. *Siyasî Tarih (İlkçağlardan 1918'e)*. Ankara: İmge Kitabevi, 1989.
- Taşkıran, Özlem Makbule. "19. Yüzyıldan Balkan Savaşlarına Makedonya'da Salgın Hastalıklar". *Çağdaş Türkiye Araştırmaları Dergisi*, C.XXI, sy.43 (2021): 541-580.
- Titherington, Richard H. *A History of the Spanish-American of 1898*. New York: D. Appleton and Company, 1900.
- Tomar, Ayşe. "İspanyol Kaynaklarına Göre Birinci Dünya Savaşı ve Osmanlı Devleti". Yüksek Lisans Tezi, Yeditepe Üniversitesi, 2024.
- Uçarol, Rifat. *Siyasî Tarih 1789-1914*. C.I, İstanbul: Der Yayınları, 2019.
- Uçarol, Rifat. *Gazi Ahmet Muhtar Paşa (1839-1919) (Askeri ve Siyasi Hayatı)*. İstanbul: 1989.
- Vilar, Juan Bautista. "La Cuestión de Oriente" y el Mediterráneo". İçinde *Historia de las relaciones internacionales contemporáneas*. Editör Juan Carlos Pereira, 129–152. Barcelona: Ariel, 2001.
- Zeki, Birinci Ferik Zeki. *1912 Balkan Harbine Ait Hatıralarım*. İstanbul: 1337.